

Opbouwwerk Brussel 71

A black and white photograph of a person lying on a park bench, surrounded by trees and foliage. The person is wearing a light-colored shirt and dark trousers, and is lying on their back with their legs bent. The bench is made of wood and is situated in a park-like setting with many trees and bushes in the background. The lighting suggests it is daytime, with shadows cast on the ground.

Nieuws uit RisoBrussel

Verantw. uitg.: Daniël Alliët, Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel
Driemaandelijks informatieblad – Maart 2001, Jaargang 17

Editoriaal

Nord Gazet, de wijkkrant van en voor bewoners uit de Noordwijk is er weer in geslaagd de (kleine) Brusselse politiek in het harnas te jagen. Eerst was er het Blok dat bij de VGC moord en brand schreeuwde omwille van het vermeende Franstalig karakter van het blad. Nu is het de Brusselse PS-schepen Vyghen die van plan is de subsidiekraan voor de krant dicht te draaien met een proces wegens smaad daarbovenop.

Wat is er aan de hand?

In het kader van het sociaal luik van het wijkcontract voor de Noordwijk – een instrument van Gewestelijk stedelijk beleid waarvan de middelen nog te kritiekloos helaas naar de gemeentes worden doorgesluisd – in dat kader dus bestaat een conventie tussen de stad Brussel en de redactie van *Nord Gazet*. In ruil voor 250.000 Bef. per jaar zal de krant gedurende de looptijd van het wijkcontract alle relevante informatie omtrent de stand van het wijkcontract bij de wijkbewoners verspreiden.

Het is deze conventie die door mevrouw Vyghen op de helling wordt gezet. Reeds enige tijd contesteert ze de manier waarop de krant de informatietaak opneemt. Ze eist dat alle teksten rond het wijkcontract vóór verspreiding aan haar wijkmanager worden voorgelegd. Ze beroept zich daarvoor op een formulering in de conventie. De redactie van haar kant nodigt de schepen uit wanneer dan ook op welke wijze dan ook het officiële standpunt in de wijkkrant te vertolken, beroept zich op haar redactionele autonomie en verzet zich tegen sommige aanspraken van Vyghen ... op grond van dezelfde passage uit de conventie.

Onduidelijke afspraken in een overeenkomst? Wellicht. De grond van de zaak ligt evenwel elders. Nog teveel politici hebben het moeilijk met kritische en mondige burgers. Aan de stok die mevrouw Vyghen vond om Nord Gazet te slaan zou ze zich wel eens zelf kunnen kwetsen. Het betreft een artikel van een redactielid onder de titel *Détournement de fonds ou propagande politique déguisée?* Hierin worden pertinente vragen gesteld bij de organisatie van twee volksbals, onder auspiciën van schepen Vyghen én met middelen uit het wijkcontract. Vooral het bal van de Rode Appel op 1 oktober 2000, notabene 1 week vóór de gemeenteraadsverkiezingen doet wenkbrauwen fronsen. Het zal een goede advocaat zijn die dit artikel als smaad zal kunnen laten brandmerken.

Oude politieke cultuur? Cultuur van de kleine politiek! (ast.)

De heraanleg van de Hooikaai

bewoners als prinsen van de planning

In november 1999 besloot het Brussel Instituut voor Milieubeheer (BIM) om een samenwerkings-overeenkomst af te sluiten met Camelia / Riso-Brussel met betrekking tot organisatie en coördinatie van de bewonersparticipatie bij de heraanleg van de Hooikaai. We staan nu ongeveer anderhalf jaar verder, waardoor we het afgelegde parcours kunnen evalueren.

Het project „Organisatie van de bewonersparticipatie voor de heraanleg van de Hooikaai” was een uitdaging voor de opbouwwerker om zijn basisopdracht van „belangenbehartiger van de meest kansarme groepen in de wijk ” te realiseren in een nieuw „opbouwwerkgame”. Concreet dienden we rekening te houden met een nieuw speelveld (de Hooikaai), met andere spelers (BIM, Stad Brussel, andere bewonersgroepen, een specifieke positie (aanvallende spelverdeler) en tenslotte met nieuwe spelregels (conventie tussen BIM en Camelia / RisoBrussel).

Wat staat u nu te wachten in dit artikel? In het eerste hoofdstuk wordt het wijkgebeuren en het organisatorisch kader waarbinnen dit project zich afspeelt uit de doeken gedaan. Vervolgens staan we stil bij het werkplan (projectprogrammatie) en de oprichting van een stuurgroep: 2 instrumenten waarmee de opbouwwerker de „organisatie en coördinatie van de bewonersparticipatie” op het terrein wilde realiseren. In een derde deel leest u waartoe al deze plannen en mooie intenties in de praktijk geleid hebben, met andere woorden hoe bewonersparticipatie verlopen is. Om het geheel te verteren bieden wij u een korte evaluatie aan.

Hooikaai 2000: het speelveld, de spelers, de spelregels, ...

De heraanleg van de Hooikaai is het resultaat van een beleidsoptie van de Brusselse minister van Leefmilieu, Didier Gosuin, om kleine groene ruimten die zich bevinden in kansarme wijken hun sociale functie terug te geven.

Om dit te kunnen realiseren heeft het Brussels

Instituut voor Milieubeheer (BIM) een conventie afgesloten met de Stad Brussel , waarbij de Stad Brussel de Hooikaai tijdelijk ter beschikking stelt van het BIM. Het BIM treedt hier op als bouwheer. Het zijn de landschapsarchitecten van het BIM die de plannen voor de heraanleg zullen opmaken. De Stad Brussel, die vertegenwoordigd werd door dhr. Olivier Maingain als schepen voor groene Ruimten, is eigenaar van het terrein.

Het BIM is met de heraanleg van de Hooikaai niet aan zijn proefstuk toe. Eerder realiseerde het de heraanleg van Bonneviepark te Sint-Jans-Molenbeek en het Dauwpark in Anderlecht. Men streeft ernaar om bij de heraanleg van deze parken een maximale participatie van de wijkbewoners en lokale partners te realiseren. Concreet heeft deze participatie betrekking op de inspraak bij het opmaken van de plannen, het (tijdelijk) tewerkstellen van wijkbewoners tijdens de aanleg van het park en het deelnemen van jongere wijkbewoners aan artistieke interventies bij de aanleg van het park. Het is de bedoeling dat hierdoor de verschillende wijkbewoners het heraangelegde park daadwerkelijk gaan gebruiken en respecteren.

Voor het organiseren van deze bewonersparticipatie bij de heraanleg van de Hooikaai, was het Brussels Instituut op zoek naar een lokale organisatie die beschikte over contacten met andere organisaties in de wijk, met bewonersgroepen, met de Stad Brussel; en die in staat was om bewonersparticipatie te organiseren. Het opbouwwerk heeft zijn kandidatuur gesteld voor deze „vacature”. Met de organisatie van de bewonersparticipatie bij de heraanleg van de Pantseroepensquare en het coördineren van het netwerk „PantseroepenSquare des Blindés” beschikte het over heel wat ervaring terzake. Het feit dat de andere wijkorganisaties onze kandidatuur steunden gaf voor het Brussels Instituut voor Milieubeheer de doorslag om met RisoBrussel / Camelia in zee te gaan.

Door in onderaanneming samen te werken met de Brusselse organisatie *Le Centre de Rénovation Urbaine* counterde het BIM het verzet van dhr. Maingain tegen het afsluiten van een conventie met RisoBrussel. Zodoende kon er in december 1999 een conventie rond de bewonersparticipatie m.b.t. de heraanleg van de Hooikaai getekend worden. Deze conventie had betrekking op de periode van 16/12/1999 tot 30/11/2000. Dankzij deze conventie kon het opbouwwerk een halftime personeelskracht in dienst nemen voor het project van de Hooikaai.

Kort samengevat, diende het opbouwwerk in het kader van deze conventie de volgende prestaties te leveren:

- een enquête afnemen bij tenminste 30 wijkbewoners die representatief zijn voor de verschillende bevolkingsgroepen in de wijk;
- bewonersvergaderingen organiseren voor de specifieke doelgroepen die wonen in de wijk;
- een synthese maken van de verschillende bewonersstandpunten op basis waarvan een functieplan en een maquette kan gemaakt worden;
- regelmatig informatiebrochures (in de aangepaste taal) verspreiden bij de wijkbewoners en
- voorbereiden van projecten waardoor wijkbewoners tewerkgesteld kunnen worden tijdens de heraanleg van het park.

Voor het toezicht op de goede uitvoering van de overeenkomst diende een Begeleidingscomité opgericht te worden, samengesteld uit één vertegen-

woordiger van het Brussels Instituut voor Milieubeheer, uit één of twee vertegenwoordiger(s) van de opdrachtnemer (RisoBrussel / Camelia), uit één vertegenwoordiger van het Kabinet van Minister Gosuin en uit één of meerdere vertegenwoordigers van de gemeentediensten waarvan de wijk afhangt (de diensten van Groene Ruimten, Sport, Stedenbouw,...).

Het begeleidingscomité kan verbreed worden met één of meerdere verenigingen die representatief zijn voor de wijk. Tenslotte is het belangrijk om weten dat de Hooikaai grenst aan andere openbare ruimten die zojuist heraangelegd waren of waarvoor plannen waren. Zo werd de heraanleg van de Pantserstroepensquare, in het kader van de initiatiefwijk „Klein Kasteeltje -Vlaanderen”(een gewestelijk initiatief met federale subsidies), uiteindelijk gerealiseerd in september 2000 (zie ook *Opbouwwerk Brussel* nr.67).

Daarnaast had de schepen voor stedenbouw van de stad Brussel, dhr. Simons (Ecolo) opdracht gegeven aan de heren Glibert (kunstenaar) en Balau (architect) om een artistiek concept uit te werken voor de Handelskaai en het rondpunt. Tenslotte dient vermeld te worden dat de renovatiewerken aan de aanpalende Koninklijke Vlaamse Schouwburg in volle gang zijn. Het feit dat er verschillende projecten in uitvoering zijn in de wijk, geeft aanleiding tot reactie vanwege de wijkbewoners. Vele wijkbewoners klagen de versplintering van de projecten voor heraanleg van openbare ruimte in de wijk aan.

Andere wijkbewoners zien de realisatie van deze projecten als een bewijs voor de herwaardering van de wijk, een wijk waar geen plaats meer is voor bontgeschilderde spelinfrastructuur voor kinderen. Omwonenden van de publieke ruimten Hooikaai en Pantserstroepensquare voelen zich benadeeld ten opzichte van mekaar: „een voetbalveld hoort op de Pantserstroepensquare en niet op de Hooikaai”.

En dat we goeie opbouwwerkers zijn dat willen we weten, ...

Het werd ons al vlug duidelijk dat we gebaat waren bij het opmaken van een werkplan voor de bewonersparticipatie. Zoniet dreigde het gevaar om te verzuipen in veelvuldige vergaderingen, gebrek aan profilering, vage doelstellingen, ...

Niet onbelangrijk: in ruil voor de eerste subsidieschijf dienden we een werkplan voor te leggen aan het Brussels Instituut voor Milieubeheer.

In het werkplan hadden we 4 fasen voorzien:

- het verzamelen van gegevens (situatieanalyse);
- het bevragen van de verschillende actoren (positie- en probleemanalyse);
- de realisatie van de plannen en
- de realisatie van de werken.

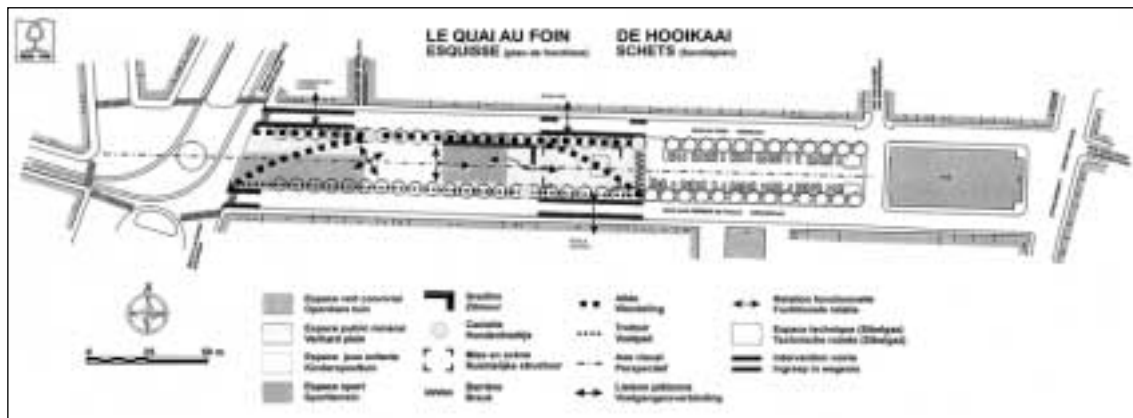
Elke fase werd geconcretiseerd door middel van werkdoelen, tussendoelen en sleutelmomenten. Tijdens de eerste fase dienden we gegevens te

verzamelen over de wijkbewoners, andere potentiële actoren (scholen, zelfstandigen, organisaties) en over de Hooikaai zelf (huidige staat, verkeerssituatie...)

Tijdens de bevestigingsronde wilden we de verschillende actoren (zelfstandigen, organisaties, (georganiseerde) bewonersgroepen) in de eerste plaats informeren over het project en vervolgens te weten komen wat zij willen veranderd zien. Tijdens de realisatie van de plannen zou een voorlopig functieplan en een maquette voorgelegd worden aan de wijkbewoners. Rekening houdend met de reacties van de wijkbewoners zouden de landschapsarchitecten van het Brussels Instituut voor Milieubeheer dan een voorontwerp voor de heraanleg opmaken. Dit plan zou opnieuw aan de wijkbewoners voorgelegd worden. Tenslotte zou de aanvraag voor de stedenbouwkundige vergunning ingediend worden, waarna het wettelijk verplichte openbare onderzoek van start kon gaan.

Ondertussen zouden we de projectvoorbereiding voor het opzetten van tewerkstellingsinitiatieven en artistieke realisaties bij de heraanleg van de Hooikaai opstarten. Tijdens de fase van de realisatie van de werken, die nog veraf was, hadden we ons tot doel gesteld om de wijkbewoners op de hoogte te houden van de evolutie van de werken. Daarnaast diende het tewerkstellingsproject en het artistieke project gerealiseerd te worden.

Er werd een begeleidingscomité opgericht dat werd voorgezeten door de opbouwwerker. Namen verder deel aan deze stuurgroep: vertegenwoordigers van het Brussels Instituut voor Milieubeheer, vertegenwoordigers van de gemeentediensten (na aandringen), vertegenwoordigers van 2 jongerenorganisaties uit de wijk en afgevaardigden van een bewonerscomité.

De praktijk: Hoe meer zielen hoe meer ...

Het startschot voor de bewonersparticipatie werd gegeven op 5 november 1999, met een animatie-activiteit voor de jongeren en kinderen. We wilden weten wat deze doelgroep belangrijk vond bij de heraanleg van de Hooikaai. De jongeren (met de fiets) en de kinderen (met een minibus) gingen op bezoek naar het Bonneviepark, het Laekenveldpark en het Dauwpark om ideeën op te doen. De kleinsten konden hun voorstellen vorm geven tijdens een kleiatelier en een schilderatelier. De jongeren werden geïnterviewd.

Conclusie de kinderen wilden allerlei spelinfrastructuur, terwijl de jongeren aandrongen op sportinfrastructuur.

Op 6 december 1999 hadden we alle wijkbewoners (ongeveer 1300 invitaties uitgenodigd voor een informatievergadering. Uiteindelijk waren er een veertigtal geïnteresseerden, waarvan het overgrote deel Belgen. Vervolgens organiseerden we bewonersvergaderingen naar specifieke doelgroepen in de wijk, teneinde hun wensen en verlangen met betrekking tot de heraanleg van de Hooikaai te kennen. Tijdens deze vergaderingen bereikten we de volgende doelgroepen:

- de senioren van het Dienstencentrum Het Anker (20 /01/ 2000)
- de bewoners van een aantal (privé) woonblokken op de Hooikaai (25 /01/ 2000);
- de jongens van het Jongerencentrum Chicago (18 /02/ 2000)
- de vrouwengroep van het wijkgericht emancipatiecentrum Camelia (14 /03/ 2000) en
- de meisjes van het Jongerencentrum Chicago (24 /03/ 2000).

Ondertussen hadden we via het Nationaal Instituut voor statistiek gegevens verzameld over de bevolkingssamenstelling van de wijk, een fotoalbum gemaakt van de huizen die rond de Hooikaai wonen en een beschrijving gemaakt van de openbare ruimte op en rond de Hooikaai.

De opbouwwerkster die speciaal aangeworven was voor dit project had een eentwintigtal lokale actoren (organisaties, zelfstandigen, scholen) geïnterviewd over de heraanleg van de Hooikaai. Tenslotte werden er nog 34 interviews afgenomen van wijkbewoners.

Op basis van de verkregen informatie hebben de

landschaparchitecten van het Brussels Instituut voor Milieubeheer een functieplan ontworpen. Dit plan werd op 15 mei voorgelegd aan een veertigtal wijkbewoners. Op dit functieplan werd de Hooikaai ingekleurd volgens zijn de bestemming.

Er werd onderscheid gemaakt tussen 4 bestemmingen: openbare tuin; verhard polyvalente ruimte; kinderspeeltuin en sportterrein.

Dit was tevens de eerste vergadering waar vertegenwoordigers uit de verschillende doelgroepen met elkaar in discussie gingen.

De wijkbewoners die rond de Hooikaai woonden waren nagenoeg allemaal huishoudens zonder kinderen. Velen van hen zagen de spel- en sportinfrastructuur liever verdwijnen. Deze wijkbewoners wilden zoveel mogelijk „openbare tuin” voor hun deur.

De kinderen en jongeren die tot op heden en in de toekomst op de Hooikaai vertoeven woonden een paar straten verder in het hartje van de Chicagowijk. Op 26 juni 2000 werd er, in aanwezigheid van Schepen Maingain, een voorontwerp voorgelegd aan de wijkbewoners. Dit plan werd ook voorgesteld aan vertegenwoordigers van de stad Brussel en het kabinet van de minister van leefmilieu. Op vraag van wijkbewoners had het Brussels Instituut voor Milieubeheer voorstellen geformuleerd die verder gingen dan de perimeter waarbinnen zij krachtens de conventie dienden te werken, namelijk de heraanleg van de parkingzone en de verbreding van de voetpaden langs de gevels van de Hooikaai. Het principe van de uitbreiding van de perimeter zou op 14 augustus door het College van de stad Brussel goedgekeurd worden. Verschillende wijkbewoners hadden bedenkingen bij dit voorontwerp dat hen op 26 / 06 / 2000 voorgelegd werd.

De meeste opmerkingen hadden betrekking op:

- de aflijning van de bomenrij, het omhakken en vervangen van de bomen
- het gebrek aan groene ruimte;
- de functie van de polyvalente minerale ruimte;
- de heraanleg van de parkingzone;
- de samenhang tussen de verschillende projecten van heraanleg van openbare ruimte in de wijk (Pantsertroepensquare, Hooikaai en Handelskaai);
- installeren van een fontein en
- sluituren en afsluiten van het sportterrein.

Oorspronkelijk was voorzien dat het definitieve project dat zou ingediend worden bij de Stad Brussel en het Brussels Gewest in het kader van de aanvraag van de stedenbouwkundige vergunning, zou voorgelegd worden aan de wijkbewoners tijdens een vergadering eind september 2001. Welnu, de bewonersvergadering van 26 juni 2000 had een wijkbewoner ertoe aangezet om via een petitie zijn belangen m.b.t. de Hooikaai onder de aandacht te brengen van de betrokken Schepenen van de Stad Brussel. Tijdens de vergaderingen van het begeleidingscomité maakten bepaalde vertegenwoordigers van de stad Brussel gewag van een petitie die door 200 wijkbewoners zou ondertekend zijn. Men heeft ons echter nooit en kopij, laat staan de inhoud van deze petitie willen / kunnen bezorgen.

Het opbouwwerk heeft via het kabinet van schepen Maingain een kopij ontvangen. Deze „petitie ” was echter enkel door de auteur ondertekend.

Een tweede punt is dat er op het niveau van de beleidsmakers (Minister van Leefmilieu van het Brussels Gewest dhr. Gosuin – eerste schepen van de stad Brussel bevoegd voor groene ruimten, dhr. Maingain – schepen van de stad Brussel bevoegd voor stedenbouw, dhr. Simons) onenigheid bestond over bepaalde aspecten van het voorontwerp van het Brussels Instituut voor Milieubeheer. Via zijn schrijven van zeven november, maakte Schepen Simons tabula rasa met het voorontwerp van het BIM, door de heraanleg van de Hooikaai te herleiden tot „een grote schoonmaak van het centrale gedeelte met respect voor de bestaande voorzieningen.”

Het is duidelijk dat het BIM onder deze voorwaarden niet verder wenste te werken.

Uiteindelijk hadden de op til zijnde gemeenteraadsverkiezingen van 8 oktober de sereniteit rond dit dossier zeker niet in de hand gewerkt, wel integendeel.

Al deze onzekerheden en onenigheden hebben gemaakt dat de Stad Brussel en het Brussels Instituut voor Milieubeheer besloten hadden om voorlopig geen openbare vergaderingen meer te organiseren. Dit heeft schepen Maingain niet verhinderd om toch een bewonersvergadering te organiseren met als motivatie „Gelet op de talrijke meningen, die ons zijn toegekomen en die soms heel uiteenlopend waren, wens ik u nogmaals bijeen te brengen om een klare en duidelijke lijn te geven aan dit project”. Deze vergadering had op 6 december plaats in het Stadhuis in Brussel. Tijdens deze vergadering werd er een consensus bereikt over de heikele punten, zijnde de ligging van het sportterrein, de heraanleg van de parking en de aanwezige bomen. Het is wel belangrijk om weten dat dhr. Maingain geen deel meer zal uitmaken van de politieke meerderheid die de volgende zes jaar Brussel zal besturen.

Op dit moment hangt de verdere samenwerking tussen het Brussels Instituut voor Milieubeheer en de Stad Brussel rond de heraanleg van de Hooikaai aan een zijden draadje. De conventie tussen het BIM en RisoBrussel / Camelia is afgelopen op

30/11/2000. Het Bim blijft verder geïnteresseerd om met ons samen te werken, op voorwaarde dat het Bim van de Stad Brussel garanties krijgt dat ze haar opdracht verder kan vervullen. Het is duidelijk dat welke ook de beslissing zal zijn, de wijkbewoners hiervan op de hoogte gebracht zullen worden.

Evaluatie van de positie van het opbouwwerk

Indien u het voorgaande gelezen hebt zult u merken dat vele partijen betrokken waren bij het proces van de bewonersinspraak bij de heraanleg van de Hooikaai. Deze aanwezigheid van vele betrokken partijen impliceert ook dat er met verschillende visies en belangen bij de heraanleg van de Hooikaai diende rekening gehouden worden. In dit laatste hoofdstuk willen we ingaan op deze verscheidenheid aan belangen, die zowel aanwezig zijn bij de wijkbewoners als bij de probleemoplossers. Tenslotte willen we nagaan welke de belangen zijn van het opbouwwerk en hoe het opbouwwerk zich gepositioneerd heeft ten opzichte van de wijkbewoners en de probleemoplossers. Immers vanuit zijn opdracht als organisator heeft de opbouwwerker een sterke loyaliteit naar de wijkbewoners en meerbepaald de meest kansarmen. Maar de positie van coördinator van de bewonersparticipatie bracht ook een loyaliteit met zich mee naar de andere probleemoplossers en wijkorganisaties.

We willen nagaan welke belangen gespeeld hebben en hoe het opbouwwerk hiermee omgegaan is ten einde zijn opdracht (de organisatie en coördinatie van de bewonersparticipatie) te kunnen realiseren. Wat de wijkbewoners betreft werden we met de volgende visies en belangen geconfronteerd :

- doelgroep van de straathoekwerkers: geen interesse, hun situatie is te uitzichtloos om hen te motiveren voor de heraanleg;
- Marokkaanse jongens: hoge verwachtingen, zijn vooral gefixeerd op de heraanleg van het sportterrein (ontmoetingsplaats), de hiërarchie (speelterrein) moet wel bewaard blijven;
- Marokkaanse meisjes: ontsnappingsmogelijkheid, aangezien zij vaak moeten passen op kleine zusjes en nichtjes. Wanneer ze met de kinderen naar het park kunnen gaan, hebben ze de kans om leeftijdsgenoten te ontmoeten en

krijgen ze wat meer tijd voor zichzelf;

- Marokkaanse moeders en vaders: een aangenamer sociale ontmoetingsplaats;
- „Belgische middenklasse”: zien de heraanleg ook in het kader van een economische opwaardering van de wijk, hechten veel belang aan groen in de buurt en willen de onveiligheid in de wijk tegengaan;
- zelfstandigen en firma's: vermindering van het vandalisme, meer parkeergelegenheid, verhoging van het veiligheidsgevoel, aandacht voor het sociale maar met economische motieven (terrasjes, cafés).

Hoe zit het met de belangen van de probleemoplossers? Het Brussels Instituut voor Milieubeheer wilde de Hooikaai heraanleggen vanuit een eigen visie en expertise en binnen een bepaalde termijn.

De heraanleg van de Hooikaai, evenals de bewonersparticipatie, werden gefinancierd door het BIM. Het BIM doet niet wat het wil, zijn activiteiten kaderen in de beleidsopties van het Ministerie van Leefmilieu van het Brussels Gewest. Er was tevens geregeld overleg met het kabinet van de Minister van Leefmilieu.

Een tweede probleemoplosser is de stad Brussel. De Stad Brussel werd bij dit project vertegenwoordigd door de schepen van groene ruimten, dhr. Maingain en de schepen van stedenbouw dhr. Simons. De Stad Brussel is tevens eigenaar van het park en zal na de heraanleg instaan voor het onderhoud en/of het toezicht op het park. Het is evident dat lokale beleids mensen een eigen visie hebben op hoe een openbaar park er in „hun stad” moet uitzien.

De tussenkomst van de BIM wordt wel eens ervaren als „een noodzakelijk kwaad” om de gewestelijke subsidies te kunnen besteden, dan wel als een innoverende benadering voor de heraanleg van openbare parken in residentiële wijken. Niet te onderschatten zijn de partijpolitieke belangen, die de probleemoplossers tot de dikste vrienden of tot de grootste kempansen kunnen maken. We werden geconfronteerd met volgende politieke strekkingen :

- de Minister van Leefmilieu van het Brussels Gewest; dhr. Gosuin (FDF),
- de Eerste Schepen van de Stad Brussel bevoegd voor groene ruimten, werkgelegenheid, bescherming van het patrimonium, gemeentelijke uitrusting en economie; dhr. Maingain (FDF)
- de Schepen van de Stad Brussel bevoegd voor stedenbouw, participatie en de coördinatie van de huisvesting (Ecolo).

Daarbij dient vermeld te worden dat daags na de gemeenteraadsverkiezingenverkiezingen van 8 oktober 2000, reeds bekend werd dat vanaf januari 2001 de huidige politieke meerderheid bestaande uit PRL-FDF, PS, Ecolo en VLD-CVP zal moeten plaats maken voor een nieuwe meerderheid bestaande uit PS, Ecolo, Agalev en PSC-CVP.

We stelden eveneens vast dat er op bepaalde momenten bepaalde bewonersgroepen en bepaalde probleemoplossers beroep doen op elkaar om op deze manier hun belangen beter te kunnen realiseren. Bvb.: De „petitie” van de wijkbewoner t.a.v. het Schepencollege van de Stad Brussel, een wijkbewoner die op audiëntie gaat bij een bepaalde schepen of een gemeentelijke dienst die een schrijven van een groep wijkbewoners aanhaalt om haar eigen visie op de heraanleg te verdedigen.

Welke zijn de belangen van het opbouwwerk. Het Meerjarenplan 1997-2000 van RisoBrussel hanteert men 3 criteria om de werking van een opbouwwerkproject te toetsen.

Opbouwwerkprojecten dienen een bijdrage te leveren aan de sociale wijkontwikkeling door bij de aanpak van de wijkproblemen de belangen van de plaatselijke bevolking centraal te stellen. Door de ondersteuning van bewonersgroepen uit de wijk in hun relaties met gewestelijke en lokale overheden dienen de projecten een bijdrage te leveren aan de opbouw van de lokale democratie. Door wijkproblemen in de sfeer van wonen – werken – leven aan te pakken, wil men een bijdrage leveren tot de leefbaarheid van de wijk. Anderzijds dient het opbouwwerk de opdrachten uit te voeren die beschreven zijn in de conventie met het Brussels Instituut voor Milieubeheer. Het is belangrijk om weten dat de contacten die de opbouwwerkers met de bewoners hebben niet beperkt blijven tot de heraanleg van de Hooikaai. Voor het opbouwwerk biedt dit deelproject de gelegenheid om in contact te komen met wijkbewoners die we nog niet kenden en waar we in volgende projecten (bewonersparticipatie bij de heraanleg van de Handelskaai, socio-culturele activiteiten op de Pantserstroepensquare) verder mee willen werken.

Voor de realisatie van projecten in de toekomst is het duidelijk dat de opbouwwerker gebaat is met een goede verstandhouding met een aantal sleutelfiguren binnen de administratie en kabinetten van de Stad Brussel.

Zoals reeds aangegeven werd het opbouwwerk tijdens het verloop van het project met al deze belangen geconfronteerd vanuit 2 posities :

- het opbouwwerk als organisator van de bewonersparticipatie van de verschillende

bevolkingsgroepen in de wijk en
 - het opbouwwerk als coördinator van de
 bewonersparticipatie waarbij ook diende
 rekening gehouden te worden met de belangen
 van de verschillende probleemoplossers.

Wat betreft de organisatie van de bewonersparticipatie en de verschillende belangen van de wijkbewoners hebben we door middel van het organiseren van bewonersvergaderingen geprobeerd het verschil in visie en belangen zoveel mogelijk te expliciteren.

Mensen zijn gemakkelijker te mobiliseren en voelen zich veiliger indien ze zich bevinden tussen gelijkgezinden. Dit stelden we vast bij alle bevolkingsgroepen. Daarnaast heeft iedere bevolkingsgroep zijn ontmoetingscultuur, zijn vertrouwde plek en een tijdstip van samenkomen. Het is belangrijk dat de opbouwwerker zoveel mogelijk openstaat voor de standpunten en meningen van elke groep. We hebben wel steeds benadrukt dat we tevens vergaderingen organiseren met andere wijkbewoners en dat we zullen moeten komen tot een consensus m.b.t. de heraanleg van de Hooikaai.

Op het moment dat er voorlopige plannen werden voorgesteld hebben we dan geprobeerd om vertegenwoordigers van verschillende bevolkingsgroepen samen te brengen. Dit is ons aardig gelukt doordat omwonenden van de Hooikaai in discussie gingen met Marokkaanse jongens over sportinfrastructuur op de Hooikaai. We zijn er echter niet in geslaagd om migrantenvrouwen te doen deelnemen aan de vergaderingen. Het organiseren van gemengde vergaderingen is wellicht de grootste uitdaging op het vlak van de organisatie van de bewonersparticipatie in de toekomst.

Voor wat betreft de coördinatie van de bewonersparticipatie en de verschillende belangen van de probleemoplossers, dient vermeld te worden dat zowel het opbouwwerk als het BIM als één man achter het proces van de bewonersparticipatie stonden. Het werkplan voor de bewonersparticipatie was volledig uitgewerkt door de opbouwwerker. Initiatieven werden wel op voorhand besproken met de „sociale cel” van de Dienst Groene Ruimten van het BIM, maar deze overlegmomenten ervaarden we als verrijkend.

Het opbouwwerk was ingehuurd omwille van zijn terreinkennis en zijn know-how op het vlak van bewonersparticipatie. Het BIM was de bouwheer. Op het moment dat er belangenconflicten ontstonden met de Stad Brussel (vertegenwoordiging in het Begeleidingscomité, opmerkingen van de Schepenen,..) was dit de bevoegdheid van de strategisch adviseur van het BIM. Ondertussen was er een goede communicatie met de opbouwwerker.

Joke Jacobs
 Bruno Van Loo

Recht op Wonen voor ieder ook voor vluchtelingen en daklozen - Platformtekst

Inleiding

In 2000 zijn de huurprijzen van de woningen met een lage huurprijs die bijna uitsluitend worden bewoond door kwetsbare bewonersgroepen sterk gestegen. Vluchtelingen¹ en daklozen² nemen in onze samenleving een maatschappelijk achtergestelde positie in, en vormen als dusdanig een kwetsbare bewonersgroep. Op de huisvestingsmarkt bevinden zij zich onderaan de ladder. Het gevaar voor de ontwikkeling van een negatieve spiraal is groot. Wanneer zij in slechte woningen terechtkomen en zij niet over het budget beschikken om de woning enigszins te onderhouden, is de kans groot dat deze huisvestingssituatie nog verslechtert en de gezondheidstoestand van de bewoners aantast.

De laatste maanden is de druk op de Brusselse huisvestingsmarkt enorm toegenomen. Dit is vooral merkbaar in de achtergestelde buurten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze situatie wordt aangeklaagd door tal van Brusselse vereni-

gingen die werkzaam zijn rond huisvesting en door organisaties die zich inzetten voor de belangen van daklozen en vluchtelingen. Het zijn juist zij: daklozen, asielzoekers, mensen zonder papieren, mensen die een regularisatie hebben aangevraagd die de grootste slachtoffers zijn van die verhoogde druk.

Voor hen is het haast onmogelijk geworden een degelijke woning te vinden. Zij worden al te vaak van het kastje naar de muur gestuurd, ze lopen van dienst tot dienst, zonder dat iemand hen kan helpen. Zij die er toch in slagen een woning te vinden, betalen hoge huurprijzen voor woningen die aan geen enkele kwaliteitsnorm voldoen en zijn dan ook dikwijls verplicht om opnieuw snel te verhuizen.

Terwijl steden als Antwerpen of Gent de afgelopen maanden aan de alarmbel trokken, lijkt het alsof er in Brussel niets aan de hand is. En toch ...

De feiten

De aantrekkingskracht van Brussel

Brussel oefent als hoofdstad en internationale stad een grote aantrekkingskracht uit op kwetsbare bewonersgroepen die denken er gemakkelijker een oplossing te vinden: kansarmen, asielzoekers, mensen zonder papieren en daklozen. In Brussel kunnen asielzoekers immers dikwijls terugvallen op een gemeenschap van landgenoten of verwachten zij er gemakkelijker een job te vinden. Dit blijkt ondermeer uit het feit dat ongeveer de helft van de asielzoekers naar Brussel trekken en niet verblijven in de gemeente waaraan zij in het kader van het spreidingsplan werden toegewezen. Daarnaast werd ook *bijna 1/3 van alle regularisatieaanvragen* in de hoofdstad ingediend.

- (1) We spreken hier over vluchtelingen in de brede betekenis van het woord: asielzoekers, erkende vluchtelingen en mensen zonder wettig verblijf.
- (2) We spreken hier over daklozen in de brede betekenis: illegale personen en Belgische personen zonder vaste verblijfplaats (SDF)

Stijgende vraag naar huisvesting

Huisvestingsdiensten – zoals ondermeer Convivence / Samenleven in het centrum van Brussel en Buurtwerk Molenbeek Centrum (Bonnevie) in Oud Molenbeek – worden geconfronteerd met een stijgende hulpvraag vanuit deze groepen, terwijl zij tot voor een paar jaar de groep asielzoekers nauwelijks over de vloer kregen. Nu vormt deze groep de meerderheid van de hulpvragers. De werkdruk is voor deze diensten enorm gestegen waardoor er nog weinig tijd resteert voor de oorspronkelijke doelgroep, met name buurtbewoners.

De Meeting, deelwerking van Link-Brussel – een organisatie die met erkende vluchtelingen, asielzoekers en mensen zonder wettig verblijf werkt – is onlangs voorlopig gestopt met de zoektocht naar woningen. Terwijl dit vroeger een klein onderdeel van hun werking was, is de vraag op dit terrein zodanig gestegen dat de rest van hun werking in de verdrukking kwam. Uiteindelijk slaagden ze er ook niet meer in om een antwoord te bieden op de huisvestingsvraag.

„Bij Ons/Chez Nous” – een daklozenwerking – constateert dat meer en meer chronische daklozen kiezen voor het kraken van leegstaande woningen, vaak na teleurstellende ervaringen of conflicten met sociale diensten, overheidsdiensten en huisbazen. Daklozen worden in hun zoektocht naar woningen geconfronteerd met huisbazen die bijvoorbeeld de OCMW-huurwaarborg niet aanvaarden of geen honden toelaten. Het kraken van een woning staat echter meestal gelijk met het leven in erbarmelijke omstandigheden.

Hoge huurprijzen

Maar ook de huisvestingsmarkt zelf is veranderd. De prijzen stijgen, het aanbod daalt en de kwaliteit van de woningen gaat er allerm minst op vooruit. Het volstaat om er de „Vlan” op na te slaan. Beneden 10.000 Bef. vind je in Brussel zelfs geen kamer meer, tenzij „pr. domic.”. Voor 6000 Bef. in de maand huur je hoogstens nog een adres of mag je gedurende een aantal uur per dag een matras gebruiken.

De cijfers van Convivence/Samenleven spreken boekdelen. In het jaarverslag van 1999 maakte de vereniging al gewag van alarmerende bevindingen.

De situatie is er in het eerste semester van 2000 niet op verbeterd. Het wekelijks aanbod van te huur staande woningen is gedaald van 125 tijdens het eerste semester van 1999 tot 74 in het eerste semester van 2000. Tijdens de laatste maanden van 2000 was er zelfs een daling tot 30 woningen. De gemiddelde huurprijs van de kleine woningen (kamers, studio's, appartementen met één slaapkamer) is gestegen tot 17.435 Bef. per maand. Slechts 41 op een totaal van 523 woningen hadden gedurende het eerste semester van 2000 een huurprijs van minder of gelijk aan 10 000 Bef. per maand. De kleine woningen vormen het grootste deel van het totale aanbod (67,5%) met een gemiddelde huurprijs van bijna 13 000 Bef. voor een gemeubelde kamer, flat of studio. De gemiddelde huurprijs voor een appartement met één slaapkamer bedraagt 17 173 Bef. De hoge huurprijzen dienen in verhouding te worden gebracht met het inkomen. Immers, de „slachtoffers” van de hoge huurprijzen hebben dikwijls een inkomen dat niet veel hoger of zelfs lager is dan het bestaansminimum.

Ook in Molenbeek worden gelijkaardige situaties vastgesteld. Het is opmerkelijk dat vooral het aanbod van kamers of studio's voor alleenstaanden en van appartementen met meer dan 2 slaapkamers is gedaald. Vluchtelingen zijn dikwijls alleenstaanden of grote gezinnen.

Wie dan toch iets vindt, valt dikwijls in handen van huisjesmelkers, die hoge huurprijzen vragen voor appartementen de naam niet waardig. Wie geen keuze heeft kan niet anders dan het ongedierte, de schimmels en de willekeur van de huisbaas voor lief nemen.

De slachtoffers

Het is duidelijk dat de druk op het laagste segment van de huisvestingsmarkt enorm is toegenomen. De groepen waar we het hier over hebben, bevinden zich bovendien in een zeer zwakke positie: een laag of helemaal geen inkomen, problemen om een huurwaarborg samen te stellen, preciaire statuten, administratieve moeilijkheden, een onconformistisch uiterlijk, communicatieproblemen, een andere huidskleur, weinig kennis van de gewoonten en gebruiken in België, ...

Daarnaast komen zij ook al te vaak in concurrentie met diegenen die een iets beter statuut hebben en over een minimuminkomen beschikken.

Bovendien laat de druk zich niet alleen voelen op de huisvestingsmarkt. Brusselse sociale diensten, scholen, ... zijn niet voldoende uitgerust om een

antwoord te bieden op de vragen en de behoeften van een steeds groter wordende groep van mensen.

Onze voorstellen

Wij roepen op om dringend op zoek te gaan naar oplossingen. Voor alle betrokkenen is het vijf voor twaalf. Zowel de federale overheid, het Brussels Gewest, als de gemeentes en de OCMW's binnen en buiten het gewest moeten hun verantwoordelijkheid opnemen.

Recht op een waardig inkomen

Een basisinkomen is de eerste voorwaarde om een geschikte woning te kunnen vinden. Toch hebben bepaalde groepen, zelfs al verblijven ze legaal in ons land, geen recht op een bestaansminimum of maatschappelijke steun, ook al bepaalt de OCMW-wet dat iedereen recht heeft op een bestaansminimum of gelijkgestelde sociale steun. Nog teveel personen vallen tussen de mazen van het net. Daklozen bijvoorbeeld krijgen ofwel niets, of ontvangen een „minimex de rue”, dat varieert van de helft van het bestaansminimum tot het volledige bestaansminimum en dat in functie van praktijk bij het OCMW.

Wij vragen dan ook met aandrang dat de wet wordt toegepast en dat het beschikken over een effectieve woonplaats niet als criterium wordt gebruikt om het bestaansminimum toe te kennen.

Niet iedereen heeft recht op of ontvangt kinderbijslag. De bedragen zijn niet voor elk kind gelijk. De OCMW's zijn immers vrij om kinderbijlagen toe te kennen aan gezinnen die een gelijkgestelde sociale steun krijgen. Daardoor verschillen de bedragen van OCMW tot OCMW.

Om een alternatief te zoeken voor de stijgende huurprijzen, beslissen sommigen om samen één appartement te huren. Bepaalde OCMW's evenals de RVA beschouwen hen als samenwonenden. Daardoor vermindert hun uitkering en kunnen ze hun huur opnieuw niet betalen.

Wij vragen dat er rekening wordt gehouden met deze realiteit bij het toekennen van sociale uitkeringen.

We betreuren ook het feit dat personen die een regularisatie-aanvraag hebben ingediend geen recht hebben op sociale hulp van het OCMW. We steunen dan ook het wetsvoorstel van Yvan Mayeur dat hieraan wil verhelpen.

Creëren van nieuwe huisvestingsmogelijkheden voor asielzoekers, mensen in de regularisatie en daklozen en toepassen van de bestaande wetgeving

De grote vraag naar woningen staat in schril contrast met het aantal leegstaande woningen. In het Brussels Gewest zouden er nog zo'n 30.000 woningen leeg staan. De overheid heeft nochtans een aantal middelen in handen om deze leegstand te bestrijden en tegelijkertijd nieuwe woningen te creëren. Wij willen benadrukken dat het van primordiaal belang is dat de bestaande wetgeving gehoor krijgt en wordt toegepast.

Toepassing van de wet Onkelinx

De wet Onkelinx biedt aan elke burgemeester de mogelijkheid om gebouwen die minstens 6 maand leeg staan op te eisen en ter beschikking te stellen van daklozen. Dit kan gebeuren na een gemotiveerde aanvraag door de OCMW-voorzitter. De opeising kan slechts gebeuren 6 maand nadat de burgemeester een verwittiging heeft gestuurd aan de eigenaar, en mits een schadevergoeding. Tot nu toe heeft geen enkele Brusselse burgemeester van deze mogelijkheid gebruik gemaakt (in bijlage een uitgebreide bespreking van de mogelijkheden en beperkingen van deze wet). Daarnaast moet ook de strijd tegen de leegstand via de gemeentelijke belastingen op leegstand worden opgevoerd.

Onteigening en renovatie van leegstaande woningen

Gemeenten kunnen door het Gewest worden gesubsidieerd om leegstaande gebouwen te onteigenen of te kopen, te renoveren en als „sociale” woning te verhuren. Dit kan alleen indien de gemeente de eigenaar heeft gevraagd om aan het gebouw de nodige renovatie- en herstellingswerken aan te brengen en als de eigenaar binnen de 6 maanden de werken niet heeft aangevat of binnen de 18 maanden niet heeft uitgevoerd. Volgens de wet moet de lijst van te onteigenen

gebouwen voor 30 september bij het Brussels Gewest worden ingediend. Zeer weinig gemeenten maken gebruik van dit werkmiddel en in geval van bevestiging is de toewijzingsprocedure niet altijd duidelijk.

Foto: Sylvain de Brabander

Toepassing van het opeisingsrecht voor de opvang van asielzoekers

De programmawet die op 10 januari 2001 in werking is getreden, omvat een artikel dat het opeisingsrecht van de minister van Maatschappelijke Integratie beschrijft. Dit bepaalt dat de minister elk gebouw kan laten opeisen voor de opvang van kandidaat-vluchtelingen. Het opeisingsrecht kan worden uitgeoefend mits een schadeloosstelling.

Bestrafing van huisjesmelkers

Het beperkte woningaanbod drijft ondermeer asielzoekers en daklozen tot de wanhoop. Malafide eigenaars van goedkope woningen profiteren van deze situatie waardoor velen in mensonwaardige toestanden moeten wonen. Om de huisjesmelkerij evenals de meervoudige verhuring van een woning tegen te gaan, dringen we aan op de effectieve toepassing van artikel 77 bis §2 van de vreemdelingenwet dat een gevangenisstraf instelt van 1 tot 5 jaar en een geldboete van 500 tot 25000 frank voor personen die rechtstreeks of via een tussenpersoon misbruik maken van de kwetsbare positie van vreemdelingen op de woningmarkt.

Invoering van het sociaal beheerrecht

De openbare vastgoedmaatschappijen, het Woningfonds, de gemeenten, OCMW's, de Sociale Verhuurkantoren en sociale woonorganisaties zouden van rechtswege een sociaal beheerrecht moeten krijgen over woningen die ongezonder of onbewoonbaar werden verklaard en waaraan binnen een bepaalde termijn geen renovatie, verbeterings- of aanpassingswerken werden uitgevoerd. Hiervan moet werk gemaakt worden binnen de op stapel staande huisvestingscode voor het Brussels Gewest.

Lokaal Opvanginitiatief

OCMW's kunnen starten met een „lokaal opvang initiatief”. Het OCMW zorgt in dit systeem voor de huisvesting en de begeleiding van de asielzoekers (materiële opvang) en wordt hiervoor vergoed door de federale overheid. In het Brussels Gewest hebben de OCMW's van Ganshoren en St. Pieters Woluwe al een dergelijk project lopen. Ook de OCMW's van de zogenaamde zwarte gemeenten (gemeenten die hun quotum al bereikt hebben) kunnen een dergelijk initiatief nemen.

Kraakacties

In Antwerpen, Charleroi, Louvain-la-Neuve en Luik hebben daklozen woningen gekraakt, soms in samenspraak en -werking met OCMW's of gemeentelijke overheid. Dankzij deze open en constructieve acties kunnen een niet onbelangrijk

aantal gemarginaliseerde jongeren en volwassenen nu op een menswaardige manier leven: zij hebben niet enkel een dak boven hun hoofd maar zij bewonen ook een huis dat voldoet aan de veiligheidsnormen en waar gas, water en elektriciteit hen ter beschikking worden gesteld. Voor de betrokkenen betekent dit een nieuwe start. Jammer genoeg worden dit soort acties / samenwerkingen tot op heden in Brussel niet geduld. Graag zouden wij in Brussel een bewoonbaar kraakpand zien opengaan, liefst met akkoord en ondersteuning van en in samenspraak met bevoegde overheids- en sociale diensten.

Billijke spreiding van de asielzoekers over het land

Voor veel vluchtelingen is Brussel een toevluchtsoord. Zij willen zich hier vestigen ondanks het spreidingsplan dat voorziet in een evenwichtige verdeling van de asielzoekers over het land. De federale overheid heeft weliswaar bepaald dat de sociale hulp die door de OCMW's wordt verleend aan asielzoekers niet zal worden gesubsidieerd wanneer een personeelslid van het OCMW hen ertoe aanzet of dwingt het grondgebied van de gemeente te verlaten of zich in een andere gemeente te vestigen.

Maar een OCMW dat verklaart niet over huisvesting te beschikken krijgt toch 50% subsidies van de Federale overheid, en een OCMW dat beschikt over een verklaring van de asielzoeker dat hij ergens anders wil wonen, krijgt zelfs 100 % subsidies.

Om misbruik van deze mogelijkheid te voorkomen en de OCMW's nauwgezet te controleren, zal in 2001 de inspectiedienst worden versterkt. Het is van groot belang dat via deze controle asielzoekers ertoe worden aangespoord om zich toch te vestigen in de aangeduide gemeente of een buurgemeente.

Bijkomende middelen voor oriëntatie en sociale begeleiding

Sociale diensten, OCMW's, scholen,... krijgen steeds meer te maken met vragen van mensen die niet alleen geconfronteerd worden met een hele reeks sociale problemen, maar die ook vaak weinig vertrouwd zijn met ons land.

Velen moeten leren hoe te wonen, welke de rechten en plichten zijn van een huurder, hoe men

een appartement dient te onderhouden. Parallel aan de sociale begeleiding van alle kansarme personen moeten initiatieven die een onthaal-programma aan nieuwkomers aanbieden worden uitgebreid. Maatschappelijke oriëntatie is een must! Hiervoor moeten voldoende middelen worden voorzien.

Conclusie

Artikel 23 van de Grondwet bepaalt dat het recht op behoorlijke huisvesting een grondrecht is. Het is een fundamenteel principe dat het recht op menswaardig wonen voor iedereen voorschrijft. Het beschikken over een aangepaste woning, van goede kwaliteit, in een behoorlijke woon-omgeving, tegen een behoorlijke prijs en met woonzekerheid, geldt echter niet voor iedereen. Daklozen, asielzoekers, mensen zonder papieren, zij die een regularisatie hebben ingediend, zijn het slachtoffer van een falend huisvestingsbeleid.

Tal van organisaties worden geconfronteerd met een stijgende vraag naar huisvesting vanuit deze groepen. In hun zoektocht naar een woongelegenheid botsen zij op een dalend aanbod, op hoge huurprijzen en op woningen van zeer lage kwaliteit. De omstandigheden vormen een vicieuze cirkel. Immers, deze groepen beschikken veelal over een zeer laag inkomen, waardoor zij in het laagste segment van de huisvestingsmarkt terechtkomen. Dit segment wordt als secundair omschreven, wat betekent dat dit deel van de woonmarkt bestaat uit een steeds meer ontoereikend aantal oude en ongezonde woningen, waarvan de huurprijzen, juist vanwege een groeiende schaarste, alsmat stijgen.

Wij vragen dat de genoemde groepen recht hebben op een waardig inkomen, om zo over meer mogelijkheden te beschikken voor het huren van een degelijke woning. Maar zonder enige controle op de huurprijs zal het groeiend tekort op dit segment van de woningmarkt de eigenaars in staat stellen om iedere tegemoetkoming van de overheid voor zich op te eisen (meer bijstand voor de huurder = een hoger inkomen voor de verhuurder).

Om tegemoet te komen aan de stijgende vraag naar woningen moet er werk worden gemaakt van een ambitieus renovatiebeleid, moeten ook nieuwe

huisvestingsmogelijkheden worden gecreëerd en moet de huisvestingsmarkt beter worden gecontroleerd.

De toepassing van tal van bestaande wetten en maatregelen en de creatie van nieuwe instrumenten kunnen hierin helpen:

De opeising van woningen zoals voorzien in de Wet Onkelinx, onteigening en renovatie, het sociaal beheerrecht, lokale opvanginitiatieven, gemeentelijke belastingen op leegstand, taksering van de vastgoedspeculatie, controle van de kwaliteit en de huurprijs van de woningen, de bestraffing van huisjesmelkers, een kraakpand bewoonbaar maken,...

Daarnaast dient er meer toezicht uitgeoefend te worden op de spreiding van asielzoekers. De recente aanpassing van de OCMW-wet is een eerste stap in de goede richting. Maar er moet waakzaam worden toegezien op de toepassing van deze nieuwe maatregel.

Tenslotte is er ook behoefte aan bijkomende middelen om te voorzien in maatschappelijke oriëntatie en begeleiding.

Tenslotte is het evident dat de druk die weegt op het laagste segment van de woningmarkt – waar deze platformtekst essentieel over handelt – ook ongunstige gevolgen heeft voor de segmenten van de woningmarkt „daarboven”. Schaarste en hoge huurprijzen sippelen geleidelijk door naar de middenmoot – de doorsnee Brusselse huurder. In die mate heeft ook die laatste belang bij het opkrikken van het aanbod, het verbeteren van de kwaliteit en het matigen van de huurprijzen van het onderste huurwoningsegment.

Dit streefdoel van „algemeen belang” vereist echter niet alleen meer controle op de huurprijzen, maar vooral twee structurele ingrepen van het beleid:

- a) een belangrijke investering in het verruimen van het aanbod in het onderste woonsegment en dat voornamelijk via renovatie;
- b) een ernstig tegengaan van de speculatie via fiscale afroaming van de speculatieve meerwaarde.

RBDH / BBROW – OCIV – CIRÉ – Link Brussel – Brusselse Cel Vluchtelingen – Steunpunt mensen zonder papieren

Bijlage - wet Onkelinx

Het opeisingsrecht van leegstaande gebouwen voor de huisvesting van dakloze personen (of de Wet-Onkelinx) is opgenomen in artikel 134bis van de Nieuwe Gemeentewet, gewijzigd door het KB van 24 juni 1988 (BS van 3 september 1988) en het toepassingsbesluit van 6 december 1993.

De burgemeester moet beschikken over een inventaris (er is nergens bepaald dat die inventaris volledig moet zijn) van gebouwen (publiek en privé) die gedurende minstens 6 maanden leegstaan. Die inventaris moet om de 6 maanden worden geactualiseerd en de eigenaars moeten op de hoogte worden gebracht van de inschrijving van hun gebouw op de inventaris.

De OCMW-voorzitter kan aan de burgemeester een verzoek richten tot opeising van gebouwen en vermeldt daarbij het aantal en de aard van de gebouwen en de noodzakelijke duur van de opeising.

Binnen de maand na dit verzoek moet de burgemeester bepalen:

- Welke gebouwen zullen opgeëist worden (enkel indien de gemeente of het OCMW niet zelf over leegstaande woningen beschikken waarin geen grote werken moeten worden uitgevoerd met een kostprijs hoger dan 500.000 fr en 10 keer het kadastraal inkomen)
- Welke werken in de gebouwen moeten uitgevoerd worden (door de gemeente, het OCMW, een Openbare Vastgoedmaatschappij of ieder ander rechtspersoon).

Vervolgens verwittigt de burgemeester de eigenaar (via aangetekende brief of deurwaarder) dat hij binnen de 6 maanden het gebouw zal opeisen. Indien die termijn verloopt, kan het gebouw niet meer worden opgeëist.

De eigenaar kan binnen de maand op deze verwittiging (via een aangetekende brief) reageren en eventueel zijn gemotiveerd bezwaar tegen de opeising kenbaar maken.

De burgemeester kan dan de eigenaar binnen de maand uitnodigen om een overeenkomst af te sluiten waarin worden opgenomen: de duur van het gebruik (afhankelijk van de behoefte aan woningen door daklozen en de noodzakelijke werken), de aard van de werken en de vergoeding voor de eigenaar (die wordt bepaald door het kadastraal inkomen, een vergelijking

met de huurprijs van vergelijkbare woningen in de omgeving en met aftrek van de werken die zullen worden uitgevoerd door de gemeente).

Indien er geen overeenkomst kan worden afgesloten tussen de eigenaar en de gemeente, dan kan de burgemeester overgaan tot een opeisingsbesluit waarbij het bedrag van de vergoeding wordt bepaald door de vrederechter (binnen de 7 dagen).

De wet-Onkelinx voorziet ook dat wanneer de eigenaar tijdens de opeising zijn vaste verblijfplaats moet verlaten en de opgeëiste woning opnieuw zelf wil bewonen dit via een preciese procedure mogelijk is.

Toepasbaarheid van de wet-Onkelinx

In theorie is de wet-Onkelinx toepasbaar. Er zijn toch een aantal hinderpalen:

- Wanneer de totale termijn van 6 maanden wordt overschreden, kan er geen opeising plaatsvinden
- De termijn om de vergoeding eventueel te laten vastleggen door de vrederechter (7 dagen) is wel heel kort.
- Over de financiering van de noodzakelijke werken wordt in de wet niets gezegd. Dit lijkt ons de voornaamste hinderpaal voor een effectieve toepassing van de wet-Onkelinx. Er bestaan weliswaar gewestsubsidies voor renovatie door verenigingen bijvoorbeeld, maar hier botsen de voorwaarden die zijn opgelegd op het vlak van de minimale gebruiksduur met de onzekere termijn van opeising.
- Het feit dat de eigenaar op ieder moment in zijn woning kan terugkeren en daardoor het „rendement” van de gerealiseerde renovatiekosten grotendeels verloren gaat, remt de gemeenten ongetwijfeld ook af.
- Voor de sociale begeleiding van de daklozen is in de wet niets voorzien
- Tot nu toe is wet-Onkelinx in het Brusselse Gewest nog nooit toegepast. Wij concluderen dus dat er voorlopig een gebrek is aan politieke wil om via de opeising van leegstaande woningen te raken aan het eigendomsrecht.

Recht op wonen in Molenbeek

Platform

Inleiding

In het centrum van Molenbeek is de afgelopen jaren nogal wat geïnvesteerd in de heraanleg van de openbare ruimte. En wie het nog niet wist krijgt het nu stilaan te zien: deze buurt bezit heel wat kwaliteiten als woonbuurt. Maar is de huisvestingskwaliteit van de bewoners er, in het zog van al deze vernieuwingsoperaties, op vooruit gegaan? Ziet het er naar uit dat dit zal gebeuren?

Neen, in tegendeel.

In deze buurt, waar het merendeel van de woningen privé-eigendom zijn, lijken de huur- en verkoop-prijzen te blijven stijgen, zonder dat de kwaliteit er op vooruit gaat. Gelijk daarmee merken we twee, op het eerste zicht tegenstrijdige, evoluties. Eerst zijn er de zwakste stadsbewoners die massaal naar deze buurt afzakken, op zoek naar een woning. Dit valt het meest op voor de azielzoekers. Waar we deze groep tot voor enkele jaren nauwelijks op onze huisvestingspermanenties ontmoetten, vormen zij nu bijna de helft van ons publiek. Gespecialiseerde huisjesmelkers hebben deze markt ontdekt en vragen hoge huren voor kleine kamers die feitelijk onbewoonbaar zijn. Aan de andere kant beginnen ook de loftzoekers het kanaal over te steken. In de binnenstad worden de leegstaande fabrieken schaars, en men hoopt op een „heropleving” van Molenbeek.

De druk op de huisvestingsmarkt stijgt dus, maar de kwaliteit van de woningen neemt niet toe. Dit alles was voor ons de aanleiding om de Molenbeekse politici op te roepen om werk te maken van een geïntegreerde huisvestingspolitiek. Deze politiek zou er moeten op gericht zijn de kwaliteit te verhogen zonder dat de prijzen stijgen, en dus ook zonder dat er sociale verdringing plaatsvindt. Op het eerste zicht lijkt een gemeentebestuur misschien weinig impact te kunnen hebben op een woonmarkt die grotendeels in privéhanden is. Toch beschikken gemeente en OCMW over heel wat mogelijkheden, die tot nu toe veel te weinig benut worden, om de situatie te beïnvloeden.

Centraal in onze actie stond het „platform voor recht op wonen in Molenbeek”. Daarvoor inspireerden we ons op het memorandum van de Brusselse Bond voor het Recht op Wonen, dat we toepasten op oud-Molenbeek. We vertrokken vanuit een specifieke probleemstelling, maar ook vanuit de troeven die deze buurt in handen heeft, zoals het grote aantal eigenaars dat (een gedeelte van) hun eigen huis bewoont.

Drie organisaties, naast Buurthuis Bonnevie ook „la Rue” en de Molenbeekse huurdersunie ALMK, voerden actie rond deze platformtekst.

Een eerste sleutelmoment was een persconferentie op september 2000, vlak voor de gemeenteraadsverkiezingen, waarop het platform werd voorgesteld. Deze conferentie was voorafgegaan door een paar weken intensieve voorbereiding. In verschillende groepen (jeugdhuizen, vrouwen-groepen, sociaal restaurant) werd inhoudelijk gediscussieerd rond de tekst, en werd er gewerkt aan affiches die onze slogan „ik kies voor recht op wonen” inhoud gaven.

Op de druk bijgewoonde persconferentie namen verschillende Molenbeekenaars spontaan het woord om van hun situatie te getuigen. Daarmee is onze actie nog niet afgelopen.

Foto: Christian Ledocq

Een tweede belangrijk moment wordt een politiek debat met de nieuwe verkozenen, gepland voor maart. Dit wordt nu voorbereid in verschillende organisaties en groepen. Zo zal op het debat de stem van buurtbewoners uit zoveel mogelijk geledingen te horen zijn. Tegelijkertijd wordt de platformtekst inhoudelijk nog verrijkt.

Platformtekst

De verschillende sociale organisaties die in Oud-Molenbeek actief zijn worden dagelijks geconfronteerd met de slechte omstandigheden waarin velen moeten leven. Het gaat om een combinatie van een laag inkomen, gezondheidsproblemen, slechte huisvestingssituatie. De verbetering van de huisvestingssituatie is een belangrijke hefboom om de toestand in de buurt te verbeteren.

- Van de appartementen die verhuurd worden op de privé-markt zijn er vele in slechte staat, dikwijls zelfs ronduit gevaarlijk en ongezond. De huurprijzen daarentegen blijven stijgen. De meeste appartementen die op de markt komen hebben één of twee slaapkamers. Voor grote gezinnen is het aanbod zo goed als onbestaand.

De kamers die te huur staan zijn veelal nog in slechtere staat dan de andere appartementen. Alleenstaanden met een laag inkomen hebben het dan ook heel erg moeilijk om een aanvaardbare woning te vinden.

- Van de andere kant is het aanbod van sociale woningen beperkt, en zijn er bijna geen middelen voor het bouwen van nieuwe woningen.

- Een groot gedeelte van de privéwoningen wordt bewoond door hun eigenaars, die vaak over weinig middelen beschikken en zware financiële inspanningen moeten leveren voor de renovatie.

Deze problematiek is niet alleen op gemeentelijk vlak op te lossen. Toch kan de gemeente op haar eigen terrein een reeks maatregelen nemen die kunnen bijdragen tot een aanzienlijke verbetering van de toestand. Daarbij moet de strijd tegen de onbewoonbare en onveilige woningen centraal staan. Die strijd moet gevoerd worden via aanmoedigingsmaatregelen en anderzijds via controle op de toepassing van de minimumnormen. Via deze platformtekst willen de Molenbeekse organisaties enkele concrete pistes aanbieden die een oplossing kunnen bieden voor de problemen waarmee ze

geconfronteerd worden op hun sociale permanenties, oplossingen die uitgaan van de concrete situatie op het terrein.

Onbewoonbare woningen: meer samenwerking op het terrein, herhuisvesting van de huurders.

We merken dat de gemeentelijke diensten sinds kort, veel meer dan vroeger, systematisch optreden tegen onbewoonbare woningen. We moedigen deze politiek aan. De uitbuiting van huurders, door het verhuren van krotten, moet radicaal bestreden worden. Dit mag echter niet ten koste gaan van de huurders.

Er moet gestreefd worden naar een zo groot mogelijke samenwerking tussen de verschillende diensten en organisaties die in Molenbeek actief zijn om deze politiek zo goed mogelijk te ondersteunen. Wanneer de woningen onbewoonbaar zijn, niet omdat de eigenaar niet wil investeren maar omdat hij niet over de nodige middelen beschikt, moet er gezocht worden naar mogelijkheden, in samenwerking met organisaties die zich hiermee bezig houden.

Wanneer een huis onbewoonbaar wordt verklaard moet de gemeente in alle gevallen de herhuisvesting van de huurders garanderen.

Er moet streng worden gecontroleerd of de woningen na de onbewoonbaarheidsverklaring niet opnieuw worden verhuurd zolang de nodige werken niet zijn uitgevoerd.

Wij stellen voor om een ronde tafel te organiseren tussen alle betrokken diensten om tot een betere samenwerking op dit terrein te komen om zo systematisch de strijd tegen de onbewoonbare woningen aan te pakken, er voor zorgend dat de huurders daar niet het slachtoffer van worden, en dat de woningen zo vlug mogelijk gerenoveerd worden.

Meer woningen voor grote gezinnen en alleenstaanden

Het blijft zo goed als onmogelijk voor grote gezinnen met een laag inkomen om in Molenbeek een betaalbare huurwoning te vinden. De belangrijkste oorzaak is het te lage aanbod, zowel wat betreft de privé-markt als wat betreft sociale woningen en gemeentewoningen. Op de sociale huurmarkt speelt ook het feit dat de normen i.v.m.

het aantal kamers dat nodig is naargelang het aantal kinderen veel te streng is. In 1997 bijvoorbeeld waren 10,7%, ofwel 806 gezinnen, van de in Molenbeek ingeschreven gezinnen samengesteld uit 6 of meer personen. Daartegenover staat dat van de 3000 sociale woningen er slechts twee over 5 of meer kamers beschikken. Uit cijfers van 1991 blijkt dat op dat moment 535 privé-woningen in Molenbeek voldeden voor grote gezinnen.

Aan de andere zijde van het spectrum, nl. de studio's voor alleenstaanden, vrezen wij dat zich hetzelfde probleem begint te stellen. Gezien het feit dat de gemeente – terecht – zeer streng begint op te treden tegen onbewoonbare appartementen, en vermits dit zeer dikwijls gemeubelde kamers zijn, vrezen wij dat zich hier binnen de kortste keren ook een probleem zal stellen.

Daarom vragen wij dat bij alle operaties van woningbouw of renovatie door de gemeente, het OCMW of de Logement Molenbeekois (bijvoorbeeld binnen wijkcontracten, initiatiefwijken en dergelijke) een inhaaloperatie wordt uitgevoerd wat betreft huurappartementen of huizen met voldoende ruimte voor grote gezinnen, en dat er eveneens voldoende studio's voor alleenstaanden worden voorzien

Duidelijke en doorzichtige toewijzingsprocedure's voor sociale woningen

De wachtlijsten voor sociale woningen en gemeentewoningen in Molenbeek zijn lang. Bovendien bestaat er de grootste onduidelijkheid over de manier waarop kandidaat-huurders hun plaats op de wachtlijst kunnen te weten komen. Voorts wordt de indruk gewekt dat het enkel mogelijk is om aan een woning te geraken mits voldoende politieke steun. Het gevolg is dat zowat iedereen die in Molenbeek een sociale woning heeft aangevraagd zich, al dan niet terecht, verplicht ziet om regelmatig de sociale permanenties van de verschillende mandatarissen en politieke partijen af te lopen.

Bij de „Logement Molenbeekois” beslist een tweemaandelijks commissie over de toewijzing van de lege appartementen. Sommige andere maatschappijen daarentegen wijzen, telkens een

appartement leeg komt te staan, toe aan de eerstvolgende op de lijst. De commissie komt enkel samen voor het bespreken van uitzonderingen.

De toewijzingsprocedures voor de gemeentewoningen en van de Logement Molenbeekois moeten openbaar worden gemaakt en de wachtlijsten moeten te consulteren zijn voor iedere kandidaat-huurder.

De gemeente en de Logement Molenbeekois moeten een krachtig signaal geven dat de toewijzing gebeurt via objectieve procedures, en dat enkel uitzonderlijke situaties aanleiding geven tot afwijkingen. Opdat de bevolking ten volle vertrouwen zou krijgen in de objectiviteit van de toewijzingsprocedure, moet deze boodschap ook duidelijk worden overgebracht via de sociale permanenties van partijen, mandatarissen en gemeentediensten.

De toewijzing moet zo objectief mogelijk gebeuren.

Transitwoningen

In Molenbeek bestaat geen enkele mogelijkheid om mensen in noodgevallen op korte termijn te huisvesten, in afwachting van een definitieve oplossing. In geval van uitdrijving, onbewoonbaarverklaring of brand is de enige oplossing vaak de plaatsing in het opvangtehuis „de Relais”. Vooral voor gezinstypes waarvoor het moeilijk is om een degelijk appartement te vinden (alleenstaanden, grote gezinnen) is de nood aan transitwoningen groot.

Wij stellen de creatie voor van transitwoningen binnen de gemeente Molenbeek. Wanneer minimum twee appartementen voor grote gezinnen en 3 voor alleenstaanden zouden beschikbaar zijn zouden we reeds heel wat verder staan. Deze appartementen zouden kunnen gerealiseerd worden in het kader van een wijkcontract. Ze zouden kunnen beheerd worden door één van de Sociaal verhuurkantoren die reeds actief zijn in de gemeente, of door het OCMW via het opvangtehuis de Relais. De mogelijkheid om een aantal appartementen van de Logement Molenbeekois op deze manier te beheren moet worden onderzocht.

Een betere regeling voor het voorschieten van de huurwaarborg door het OCMW

Het blijft zeer moeilijk voor mensen met een laag inkomen om een appartement te huren. Eén van de grote problemen blijft het betalen van de huurwaarborg. Sinds kort bestaat de mogelijkheid om een waarborg te lenen bij het Woningfonds,

maar bestaansminimumtrekkers en mensen die sociale steun genieten zijn uitgesloten van deze mogelijkheid. Het OCMW van Molenbeek beperkt zich meestal tot het geven van een „morele waarborg” die bovendien enkel huurschade, en niet de huurachterstallen, dekt. Veel eigenaars weigeren dan ook deze waarborg.

Het OCMW van de Stad Brussel gebruikt vier soorten van tussenkomst, in deze volgorde:

1. morele borgstelling (brief) door het OCMW ten opzichte van de verhuurder
2. bankwaarborg van het Gemeentekrediet ten opzichte van de verhuurder
3. een geblokkeerde huurwaarborgrekening bij het gemeentekrediet, geopend door het OCMW en ondertekend door het OCMW en de verhuurder. Bij deze drie soorten van tussenkomst wordt enkel de huurschade gewaarborgd, behalve wanneer het gaat om een woning van de Stad, het OCMW of een sociaal verhuurkantoor. In dat geval wordt ook achterstallige huur gewaarborgd.
4. de huurder ontvangt contant geld (in de vorm van een lening) voor het samenstellen van de huurwaarborg.

Wij vragen dat het OCMW, in navolging van het OCMW van Brussel, ook andere vormen van huurwaarborg mogelijk maakt. Om misbruiken te voorkomen moeten middelen worden voorzien voor het beheer van deze waarborgen. Er moet hiervoor minstens één extra personeelslid worden aangeworven. Deze persoon kan ook worden ingeschakeld voor het opmaken van de plaatsbeschrijving voor en na het huurcontract, en voor de controle van de huurcontracten.

Gemeentelijke steun voor eigenaar-bewoners die renoveren

In de oude wijken van Molenbeek zijn zich de afgelopen jaren veel inwonende eigenaars komen vestigen. Bij deze groep bestaat er een grote bereidheid om te investeren in de renovatie van hun woning. Vaak moet die renovatie met een minimum aan middelen gebeuren.

De gemeente kan een aantal maatregelen nemen om eigenaars te ondersteunen bij hun renovatie. We stellen voor dat de gemeente de verschillende belastingen met betrekking tot de renovatie zou

Foto: Christian Ledocq

laten vallen wanneer het gaat om inwonende eigenaars. Het gaat om:

- opcentiemen voor de renovatie en herbewoning van ongezonde en leegstaande woningen. Wij vragen dat Molenbeek een vrijstelling of vermindering van de gemeentelijke opcentiemen toestaat aan eigenaars van een ongezonde maar verbeterbare woning indien hij werken plant en uitvoert waardoor het gebouw zal voldoen aan de minimale bewoonbaarheidsnormen.
- tax voor het plaatsen van een stelling op het voetpad en voor het plaatsen van containers voor bouwafval. Hoewel het niet over enorme bedragen gaat zou de gemeente een duidelijk signaal geven dat ze eigenaars die willen renoveren ondersteunt door deze belastingen te laten vallen.
- We stellen ook voor dat de gemeente zoekt naar een mogelijkheid om kleine hoeveelheden bouwafval aan goedkopere tarieven op te halen. Dit kan via de creatie van een gemeentelijk containerpark. In afwachting hiervan kan de gemeente afspraken maken met Brussel Net. In navolging van wat reeds het geval is voor het groot huishoudelijk afval zou elke inwonende eigenaar recht kunnen krijgen op één kubieke meter gratis opgehaald bouwafval. Momenteel kost een „big bag” bij Net Brussel 3000fr.

Progressieve belasting op leegstaande gebouwen

Het gemeentelijke reglement op de leegstand voorziet een belasting op leegstaande gebouwen voor zover ze beschouwd worden als onbewoonbaar of gevaarlijk voor de openbare veiligheid. De belasting is vastgesteld op 15.000fr per lopende meter en per verdieping.

Wij stellen voor dat de belasting op leegstand ook wordt toegepast op alle gebouwen die minstens 6 maand leegstaan. De procedure van leegstandsbelasting zou ook onmiddellijk moeten ingezet worden bij onbewoonbaar verklaarde woningen. Wij stellen voor dat de belasting progressief is. Als een woning na één jaar nog leeg staat moet de belasting jaarlijks verhoogd worden met 5000fr per lopende meter per verdieping.

Heroriëntering van de operatie Rive Gauche ten behoeve van de huidige buurtbewoners

Via operaties als Rive Gauche en andere GOMB-programma's wil de gemeente middenklasse-gezinnen verleiden om naar de oude buurten van Molenbeek te komen wonen. Nochtans zijn er in de buurt zelf gezinnen op zoek naar een degelijke koopwoning.

Wij pleiten ervoor dat in de tweede fase van de operatie Rive Gauche het aanbod wordt afgestemd op de vraag in de buurt. Wij ondersteunen het idee om éénsgezinswoningen te bouwen die gedeeltelijk kunnen afgewerkt worden door de toekomstige eigenaar.

Oprichting van een gemeentelijke huisvestingsraad

De verbetering van de huisvesting van de huidige buurtbewoners is één van de belangrijkste opdrachten voor de gemeente Molenbeek. Het is een complexe materie, waar veel partners bij betrokken zijn. Momenteel bestaat er weinig overleg.

Wij stellen voor dat er binnen de gemeente, naar analogie van wat er op gewestelijk niveau aan het gebeuren is, een overleg- en adviescommissie wordt opgericht om hieraan te werken.

Hierin zouden vertegenwoordigers van de gemeente, de sociale huisvestingsmaatschappijen, de verenigingen, de huurders en de eigenaars kunnen zetelen.

Buurthuis Bonnevie, La Rue, Molenbeekse
Huurdersunie ALMK

Opbouwwerk en sociaal kapitaal

Een problematisch partnership.

Inleiding.

Hieronder formuleren we enkele bedenkingen rond de relatie tussen opbouwwerk en sociaal kapitaal. We doen dit naar aanleiding van een recente publicatie waarin sociaal kapitaal in verband wordt gebracht met burgerparticipatie en democratie, 2 begrippen die in de keuken van het opbouwwerk een centrale plaats innemen. We verdedigen de stelling dat het opbouwwerk zich best niet ongenueanceerd voor de kar van de sociaal-kapitaal adepten laat spannen. Daar zijn verschillende redenen voor. Het begrip wekt grote verwachtingen, terwijl het conceptueel nog vierkant draait. De aanmaak van sociaal kapitaal lijkt teveel een zaak van burgers en te weinig van de overheid, die het als alibi kan hanteren. Ten slotte en vooral, achter een bepaalde opvatting van sociaal kapitaal lijkt een conservatieve maatschappijopvatting schuil te gaan die onder het mom van sociale cohesie bestaande machtsongelijkheden meer vergroot dan verkleint. Eerder dan belangentegenstellingen weg te cijferen, doet het opbouwwerk er beter aan bepaalde belangen te versterken. Dit empowerment sluit aan bij een oude traditie uit het opbouwwerk.

Een begrip in de lift.

Het is veeleer uitzonderlijk dat themanummers van wetenschappelijke tijdschriften onverkort hun weg vinden naar een breder publiek via een boek. De recente publicatie van de verzamelbundel *Sociaal kapitaal en democratie*¹ wijst op de groeiende impact van het begrip Sociaal kapitaal. In sociologische en politicologische middens krijgt het dan ook een sleutelrol toegewezen in het democratisch functioneren van samenlevingen. Sociaal kapitaal wordt dan in verband gebracht met de uitkomst van het participeren van burgers in allerlei maatschappelijke verbanden en wezenlijk geacht voor het democratisch gehalte van de besluitvorming.

(1) Marc Hooghe (red.), *Sociaal kapitaal en democratie. Verenigingsleven, sociaal kapitaal en politieke cultuur*. Leuven, Acco, 2000, 400 pp. (Eerder verschenen als dubbelnummer van het *Tijdschrift voor sociologie*, 1999, nr 3/4)

Het was Robert Putnam die het verband legde tussen burgerparticipatie, sociaal kapitaal en democratie in zijn beroemde studie uit 1993, *Making Democracy work. Civic traditions in modern Italy*. Putnam is zowat de meest geciteerde politicoloog van het ogenblik en referentiepunt in wetenschappelijke discussies rond sociaal kapitaal. Zijn studie handelt over de staat van de democratie in Italië. Ter zake stelt hij grote verschillen vast tussen noordelijke en zuidelijke regio's. De noordelijke regio's doen het bestuurlijk beter, zijn performanter en leveren meer diensten aan hun burgers dan de besturen in het Zuiden die gebukt gaan onder inefficiëntie, lethargie en cliëntelisme. Putnam verklaart dit vanuit culturele verschillen tussen Noord en Zuid. Hoe sterker verenigingsleven en burgercultuur zijn uitgebouwd, hoe beter overheden

functioneren. In het Noorden bevorderen horizontale netwerken wederzijds vertrouwen en onderlinge samenwerking. Ze accumuleren sociaal kapitaal. In het Zuiden primeren – bij afwezigheid van deze netwerktradities – verticale relaties zoals deze bestaan tussen patroon en gezelschap. Voor Putnam is de aan- of afwezigheid van een rijk en bloeiend verenigingsleven bepalend voor de aanmaak van sociaal kapitaal en dus voor democratische gezindheid. Netwerken waarbinnen mensen zich engageren, zijn een belangrijke indicator voor de aanwezigheid van sociaal kapitaal. Samen dan met veralgemeend vertrouwen en normen van wederkerigheid die de samenwerking onder burgers bevorderen. Meteen is de meest gangbare definitie van sociaal kapitaal gegeven: Sociaal kapitaal is een hulpbron die een gemeenschap al dan niet ter beschikking staat, die burgers met mekaar verbindt en hen in staat stelt gemeenschappelijke doelstellingen op een meer effectieve wijze te realiseren. Sociaal kapitaal staat voor „de aanwezigheid van normen van wederkerigheid, een sterk mate van veralgemeend vertrouwen (generalised trust) en de aanwezigheid van netwerken van maatschappelijk engagement” (Stolle, p. 26).²

In een recent werk, *Bowling alone. The collapse and revival of American community* (2000), toont Putnam met een overvloed aan gegevens aan dat het met het verenigingsleven in de Verenigde Staten en dus met het sociaal kapitaal bergaf gaat. Individualisme haalt het op solidariteit. In deze evolutie zou televisiekijken een sleutelrol vervullen. Daarmee vertolkt Putnam het pessimisme dat momenteel het debat rond sociaal kapitaal overheerst. De „virtuous circles” van accumulatie van sociaal kapitaal dreigen te keren in vicieuze cirkels van afbraak van sociaal kapitaal met alle gevolgen van dien voor de dynamiek en sociale cohesie in samenlevingen.

Sociaal kapitaal, wijkontwikkeling en opbouwwerk.

Een aantal tekens wijzen erop dat het opbouwwerk in toenemende mate betrokken wordt op deze problematiek rond sociaal kapitaal.

(2) Voor zover niet anders vermeld verwijzen de namen en pagina's tussen haakjes naar medewerkers uit de bundel en de plaats waar ze geciteerd worden.

De invloed van de theorievorming wordt onrechtstreeks reeds zichtbaar in de netwerkgedachte. Netwerken van organisaties i.f.v. samenwerking rond gemeenschappelijke doelen is een hot issue in het opbouwwerk³. Voeg daarbij het feit dat opbouwwerk een bevoorrecht partner lijkt in de aanmaak van sociaal kapitaal. In de mate het mensen verenigt in comités ter behartiging van collectieve noden in de leefomgeving, is het producent van sociaal kapitaal in de zin waarin Putnam het opvat. De proces- en productkant van het opbouwwerk (of nog: de educatieve en oplossingsdoelen) verwijzen in feite naar de interne en externe functies die A. De Tocqueville reeds in de eerste helft van de negentiende eeuw in zijn *De la démocratie en Amérique* aan verenigingen toedichtte. Zich verenigen is een leerschool in democratie: men leert onderhandelen, rekening houden met eigen en andermans standpunten (interne functie - educatieve doelen). Het samen-sterk principe laat toe projecten te realiseren en invloed uit te oefenen op het beleid (externe functie - oplossingsdoelen).

Als „natuurlijk” producent van sociaal kapitaal komt het opbouwwerk des te meer in het vizier daar waar het opereert in territoriale situaties van maatschappelijke achterstelling (buurten en regio's). De afwezigheid van netwerken, het veralgemeend wantrouwen en de destabiliserende werking die vanuit democratisch oogpunt uitgaat van ruimtelijke concentraties van armoede, vormen als het ware een uitdaging aan het dominante Putman-iaanse verhaal over de relaties tussen verenigingen, Sociaal kapitaal en democratie. Het is in deze context zeker niet toevallig dat in *Sociaal kapitaal en democratie* een artikel is opgenomen over stedelijk beleid in Vlaanderen en Nederland vanuit de vraag hoe overheidsbeleid, gegeven een situatie van grootstedelijke armoede, „condities kan creëren die vertrouwen, samenwerking of een associatief leven” kunnen bevorderen en ontwikkelen (Stout-huysen, Duyvendak, van der Graaf, p. 365).

(3) Parallel met een opvatting die netwerken opvat als substantieel voor elk maatschappelijk probleem: een probleem wordt zichtbaar in het netwerk van samenwerkende en conflictuerende actoren en evolueert doorheen wisselende coalities. Binnen het opbouwwerk lokken beide opvattingen discussies uit rond de positie van de opbouwwerker: als coördinator van netwerken danwel als ondersteuner van specifieke belangen binnen netwerken. Het is deze laatste positie waarop we ons in ons besluit zullen plaatsen.

M.a.w. vanuit de vraag hoe de overheid via een stedenbeleid de aanwezigheid van sociaal kapitaal kan beïnvloeden. Voor Vlaanderen krijgt dit beleid vooral vorm in het sociaal impulsfonds. De centrale missie van het Sir-beleidsplan 2000-2001 van de Vlaamse Gemeenschapscommissie in Brussel bvb. behelst het versterken van het „sociaal kapitaal (...) ten voordele van de stedelijke ontwikkeling”. De VGC wil met de klemtoon op sociaal kapitaal een beleid voeren „dat gericht is op het bevorderen van de communicatie en actieve samenwerking van een zo groot mogelijk aantal burgers in 'stadsprojecten' of doelgerichte acties voor de leefbaarheid van de stad”. (VGC, p. 30) ⁴

Het opbouwwerk wordt gemobiliseerd om de vicieuze cirkel te doorbreken en de sociale cohesie in de wijken te versterken. Het kan dus niet anders of het begrip sociaal kapitaal zal in toenemende mate richting geven aan de praktijk. Het opbouwwerk zou o.i. nochtans best enige terughoudendheid aan de dag leggen bij pogingen om in die context overhaast sociaal kapitaal als nieuw slagwoord in zijn vlaggenmast te hijsen.

Een vaag begrip.

Een eerste reden ligt in de vaagheid van het begrip. Eén van de discussiepunten in Sociaal kapitaal en democratie betreft de vraag in hoeverre Putnams pessimisme gewettigd is. Diverse bijdragen in de bundel dragen op zijn minst elementen van nuancering aan voor de Noord-amerikaanse kijk op de werkelijkheid. Een belangrijke reden schuilt in de begripsvorming zelf. Rond sociaal kapitaal heerst nogal wat conceptuele verwarring. Bij vertrouwen en normen van wederkerigheid gaat het om houdingen die moeilijk te operationaliseren zijn. Ondermeer als gevolg daarvan valt in de verzameling van causale relaties rond sociaal kapitaal (netwerken → sociaal kapitaal → democratie) niet sluitend af te leiden wat oorzaak is, wat gevolg en in welke richting de beïnvloeding verloopt. Op macro-schaal leidt dat bijvoorbeeld tot de vraag of democratische instellingen een gevolg zijn van sociaal kapitaal, danwel of ze juist voorwaarde zijn opdat sociaal kapitaal zou kunnen gedijen. Of nog:

(4) V.G.C., *Beleidsplan 2000-2002 in het kader van het sociaal impulsfonds*. Brussel, 1999, 50 pp.

produceren sociale netwerken vertrouwen, of moet er eerst vertrouwen zijn om tot sociale netwerken te komen (Meireman, p. 197). Uit detailstudies blijkt dat sociale participatie zwak correleert met vertrouwen (Dekker, De Hart, p. 96). Vertrouwen in maatschappelijke instellingen zou eerder van andere factoren (zoals opleiding) afhankelijk zijn. Vertrouwen binnen de eigen groep als gevolg van sociale participatie leidt niet noodzakelijk tot veralgemeend vertrouwen. Dit stemt overeen met de vaststelling dat hechte groepen niet noodzakelijk hoog scoren op de noemer verdraagzaamheid, toch een indicator voor de mate van vertrouwen in samenlevingen. Voor het verband tussen verenigingsleven en autoritaire cultuur hoeft men slechts bij Nazi-Duitsland te rade gaan. Zelfs omtrent een ogenschijnlijk makkelijk te verifiëren topic als de toestand van het verenigingsleven rijzen twijfels. Stel dat men te maken heeft met een wijziging van participatiepatronen i.p.v. een algemene daling van participatieniveaus zoals Putnam die vaststelt (Hooghe, p. 114), dan plaatst dit (de afname van) sociaal kapitaal toch in een ander daglicht. Ook de rol van televisie op maatschappelijke participatie lijkt minder aanduiding als Putnam beweert: televisieconsumptie en keuze van programma's correleren met socio-culturele en socio-economische posities. Daling van levensbeschouwelijke betrokkenheid zou wel eens sterkere impact kunnen hebben op maatschappelijke participatie.

Zoals Stolle aantoonde laat de stand van het onderzoek eenduidige uitspraken en veralgemeningen niet toe. Onduidelijk blijft hoe sociaal kapitaal gegenereerd wordt, m.a.w. welke factoren er voor verantwoordelijk zijn dat normen van wederkerigheid, vertrouwen en samenwerking worden veralgemeend (wat is precies de rol van vrijwilligersverenigingen? Wat met het gezin? Blijft de overheid als voorwaardenscheppende factor bij Putnam niet al te zeer buiten schot?). Ook omtrent de bestanddelen van sociaal kapitaal is het laatste woord niet gezegd. Zijn ze allemaal even belangrijk? Wat is de relatie tussen netwerken als structurele component enerzijds en vertrouwen en wederkerigheid als cultureel component anderzijds? Slechts wanneer in dit alles klaarheid wordt geschapen, kunnen in het aan de gang zijnde debat rond (daling en aanmaak van) sociaal kapitaal zinnige uitspraken worden gedaan.

Het is dus niet meteen duidelijk wat sociaal kapitaal is, hoe het ontstaat en waar het toe leidt. Sociaal kapitaal als begrip is met andere woorden uitermate geschikt om in zijn vaagheid een carrière in het rijk der slogans te beginnen, als een vlag die vele ladingen dekt en die men, naar gelang het uitkomt, zus of zo kan interpreteren en voor deze of gene (verborgen) agenda kan gebruiken. Daarmee komen we toe aan de ideologische connotaties die aan het concept sociaal kapitaal kleven, connotaties die verdere kritische distantie wettigen.

Geen zaak voor burgers alleen.

Een opvallende kritiek op het werk van Putnam in Italië is zijn cultureel fatalisme (Huysseune, p. 68 e.v.). De lotsbestemming van het Noorden zowel als het Zuiden liggen vast en gaan terug op de participatieve cultuur in de middeleeuwse republieken in het ene geval, autoritaire fedale netwerken in het andere geval. De opbouwende of vicieuze cirkels van sociaal kapitaal reproduceren zich naar het heden toe, los van historische contexten, los van de staat en haar politieke instellingen. Meteen rijst de vraag of men de eigen rol van de overheid in de ontwikkeling van sociaal kapitaal zomaar over het hoofd mag zien (Stolle, p. 42 e.v.). Putnams critici benadrukken de belangrijke rol van democratische overheidsinstellingen op de ontwikkeling van vertrouwen onder burgers. Burgers in democratieën vertonen hogere vertrouwensniveaus en participeren meer dan burgers in autoritaire stelsels. Situaties van economische ongelijkheid gaan gepaard met lage vertrouwensniveaus. Een overheid met een sociaal-economische politiek, gericht op gelijkheid en herverdeling dragen in belangrijke mate bij tot meer vertrouwen en dus sociaal kapitaal.

Hieruit mogen we afleiden dat overheden die het opbouwwerk oproepen sociaal kapitaal aan te maken bij bevolkingsgroepen in achtergestelde wijken, zelf minstens even grote verantwoordelijkheid dragen. Verantwoordelijkheid in de zin van het hanteren van een democratische beleidsstructuur en beleidscultuur, doorgetrokken tot op het niveau van de kleinste territoriale entiteit waarbinnen burgers zich bewegen: de wijk. Bevolkingsgroepen stimuleren tot de aanmaak van sociaal kapitaal, bvb. in het kader van armoedebestrijding via stedenbeleid komt neer op „blaming the victim” wanneer die-

zelfde overheid zich als buitenstaander beschouwt, zelf niet inziet dat ze in de afname en aanmaak van sociaal kapitaal deel is van het probleem resp. de oplossing.

Een behoudsgezinde visie.

Een ander belangrijk punt betreft de vraag of sociaal kapitaal, opgevat als veralgemeend vertrouwen, wel recht doet aan maatschappelijke diversiteit, ruimte laat voor tegengestelde belangen en daaraan gelieerde fenomenen van macht en onmacht. Zo vraagt Marc Hooghe zich af of het met de notie sociaal kapitaal uiteindelijk niet gaat om „het lanceren van een modieuze term om het traditionele discours over (de teloorgang) van sociale cohesie nieuw leven in te blazen” (Hooghe, p. 18). Bij Putnam gaat het om een veralgemeend vertrouwen in anderen. Men kan zich terecht afvragen of deze voorstelling van veralgemeend vertrouwen niet schatplichtig is aan de sociologische (structuur-functionalistische) opvatting over de inrichting van de samenleving als een lichaam, samengesteld uit subsystemen die met mekaar relaties aangaan terwille van het voortbestaan en de stabiliteit zelf van het geheel. Sociaal kapitaal wordt dan opgevoerd in een behoudsgezinde strategie om een samenlevingsmodel – uitdrukking van een specifiek belang – te vrijwaren in naam van het algemeen belang. In die opvatting worden spanningen ten gevolge van belangentegenstellingen als disfuncties, als afwijkingen benaderd. Het idee van veralgemeend vertrouwen is weinig compatibel met de realiteit van samenlevingen die permanent veranderen als gevolg van conflicten tussen met mekaar concurrerende belangen.

In een poging om het concept sociaal kapitaal onder deze kritiek uit te halen, maakt Hooghe een onderscheid tussen veralgemeend vertrouwen en normen van wederkerigheid als procedurele eigenschappen – men vertrouwt er op dat overeengekomen spelregels door anderen in dezelfde zin zullen gehanteerd worden – en als inhoudelijke eigenschappen: gezamenlijke opvattingen over wat het goede leven hoort te zijn. Over deze laatste opvatting zou het in het concept sociaal kapitaal uitdrukkelijk niet gaan. Toch merkt Hooghe op dat het belang dat aan sociaal kapitaal gehecht wordt samenhangt met sociaal economische posities.

Het zijn de winners in de samenleving die het belang van vertrouwen meest benadrukken. „*Social trust is the prerogative of the winners in the world*” (Hooghe, p. 14, citaat uit Newton, 1999) ⁵. De rol van sociaal kapitaal in het vrijwaren van een bepaald sociaal-economisch model wordt treffend geïllustreerd in het werk van Francis Fukujama. Fukujama is liberaal en auteur van de bestseller *Het einde van de geschiedenis en de laatste mens* (1992). Daarin doet hij de ultieme overwinning van zijn leer uit de doeken: na de val van de Muur beleven markteconomie en parlementaire democratie hun consolidatie. Wel waarschuwt hij daar reeds voor de ondermijnende werking van opkomend individualisme en verval van gemeenschappelijk gedragen waarden en idealen. Vertrouwen is het cement dat mensen met mekaar verbindt. De markteconomie gedijt het best onder omstandigheden waarin actoren mekaar vertrouwen. Deze ideeën zet hij neer in *Trust*, een boek uit 1995. Hij denkt ze verder door in zijn (voorlopig) laatste werk *The great disruption* (1999). Niet toevallig komt hierin de notie sociaal kapitaal eminent op de voorgrond. Zelfs als het hier zou gaan om sociaal kapitaal in zijn procedurele verschijning, dan nog staat het in functie van de optimalisering van een sociaal-economisch model dat bewees en nog altijd bewijst geen moeite te hebben met het naast mekaar bestaan van armoede en rijkdom, meer zelfs, uit deze tegenstelling zijn voornaamste kracht put. In deze situatie dreigt sociaal kapitaal net, als monetair kapitaal, een middel te worden om macht uit te oefenen over diegenen die geen of beperkte toegang hebben tot dat middel.

Sociaal kapitaal versus empowerment.

Wat betekent dit nu voor het opbouwwerk dat opgeroepen wordt om sociaal kapitaal te bevorderen in het kader van wijkontwikkeling. Men houdt best voor ogen dat de voortschrijdende dualisering binnen de samenleving in haar geheel ruimtelijk ook haar uitdrukking vindt in de stedelijke problematiek. Symptomen daarvan zijn o.a. het naast mekaar bestaan van extreem arme en extreem rijke wijken en de sociale verdringing waarvan de bevolking van arme wijken het slachtoffer is.

5) K. Newton, *Social and political trust in established democracies*.

Dat laatste toont ons dat dergelijke wijken een arena vormen van maatschappelijke strijd. In deze arena concurreren diverse „stemmen”. Sommige leveren de „juiste” interpretaties terwijl andere worden doodgezwegen. Ingrepen in de ruimte zijn niet waardevrij. Wijkontwikkelingsprogramma's die in naam van het algemeen belang steunen op samenwerkingsstrategieën zijn minder neutraal als uit hun techniciteit en a-politieke opstelling zou kunnen blijken. Er wordt daarin van de vooronderstelling uitgegaan dat alle partners met dezelfde middelen, mogelijkheden en macht aan de startlijn komen. De wijk wordt voorgesteld als het stabiele sociaal systeem waarbinnen groepen dezelfde belangen hebben, gelijke toegang hebben tot de middelen die voor samenwerking nodig zijn en op een gelijke manier zullen profiteren van de baten van deze samenwerking. In de werkelijkheid is er van dat alles weinig aan. Zo fungeert sociaal kapitaal als moderne variant van het cement uit de traditionele opvatting over de wijk als gemeenschap, als integratiekader, als drager van een „gevoel”, in onmin geraakte want de toets der realiteit niet doorstane voorstellingen. In het reeds geciteerde SIF-meerjarenplan van de Vlaamse Gemeenschapscommissie worden 2 relatiekenmerken als cruciaal beschouwd voor sociaal kapitaal. „Ten eerste ligt de klemtoon op het bevorderen van actieve participatie op basis van gelijkheid, ten tweede is men wars van sociale uitsluiting of afsluiting van communicatiekanalen met andere burgers. Integendeel, sociaal kapitaal steunt op dialoog met een zo ruim mogelijke verscheidenheid aan publieken ...”. Tot zover lijken hier de ingrediënten aanwezig om sociaal kapitaal te zien in het kader van het hierboven bekritiseerde sociale cohesie-standpunt. Dan vervolgt de tekst: „... en veronderstelt dat 'zwakkeren' ondersteund worden of macht krijgen om op voet van gelijkheid deel te nemen aan netwerken en verenigingen.” (V.G.C., p. 30, cfr. noot 4) Deze toevoeging lijkt ons bijzonder interessant want het verlaat de logica die abstractie maakt van reële machtsongelijkheid tussen groepen. Dit opent de weg om minder sterke groepen te wapenen, te versterken opdat ze van daaruit de concurrentie, of zo men wil, de dialoog met de sterkere groepen zouden kunnen aangaan. De aanmaak van sociaal kapitaal opgevat als veralgemeend vertrouwen tussen groepen biedt slechts perspectieven voor de zwakkeren indien of nadat

„empowerment” de voorwaarden heeft gecreëerd opdat zij echt op voet van gelijkheid in de arena zouden kunnen treden. Doorheen het versterken van specifieke groepen wordt ook een vorm van sociaal kapitaal aangemaakt, geen hulpbron voor een gemeenschap in haar geheel zoals in de opvatting van Putnam, wel als een eigenschap waarover het individu of de specifieke groep beschikt ⁶. Het concept waarbinnen het opbouwwerk zijn positie aldus begrijpt staat bekend onder de naam: opbouwwerk als ondersteuning van belangenbehartiging door bewonersorganisaties. Dit opbouwwerk verbindt zich met een specifiek belang en verstrekt het de middelen, het sociaal kapitaal om dat belang naar behoren te kunnen verdedigen. Iets wat in achtergestelde wijken meer dan noodzakelijk is. (ast.)

6) Het is in deze zin dat de Franse socioloog Pierre Bourdieu sociaal kapitaal verstaat. In de mate individu's of groepen kunnen terugvallen op of gebruik maken van duurzame netwerken waarvan ze de mogelijkheden of relaties voor eigen gebruik kunnen hanteren, accumuleren ze sociaal kapitaal.

Een gapende wonde

De digitale kloof

De digitale kloof of digital divide is een begrip dat enkele jaren sluimert. Het duidt de sociale ongelijkheid aan tussen zij die toegang hebben en zij die geen toegang hebben tot de nieuwste informatietechnologie. Door het toenemende belang van informatie en de daarbij horende nieuwe vaardigheden ontstaan sociale ongelijkheden en wordt de bestaande kloof tussen rijk en arm, de haves en de havenots vergroot. Over dit laatste is er heel wat discussie. Heeft de informatierevolutie een nieuwe kloof op zijn geweten of rijt het de gapende wonde verder open?

Zeker is dat mensen uit hogere inkomensklassen sneller inhaken op nieuwe evoluties. Zij waren het die als pioniers gingen surfen op het Internet, zij zijn het die over een degelijke opleiding genieten en gemakkelijk een goedbetaalde job vinden. De vraag is: zal de markt zo evolueren dat het grootste deel van de groep die nu uitgesloten is van de digitale snelweg, weliswaar met enkele jaren vertraging, toch de draad zal opnemen en deel gaan uitmaken van de nieuwste economie? Volgens sommigen zorgt de overheid daar wel voor, omdat de bedrijven de overheid smeken de mazen van het net te dichten. Net zoals de staat autosnelwegen heeft gelegd om de economie in België vlotjes te laten verlopen, zal ze nu iedereen moeten voorzien van gratis internettoegang – dan wel gratis in de echte zin van het woord. Mark De Quidt, ict-consulent en initiatiefnemer van de portaalsite over de digitale kloof: „De digitale kloof moet je heel genuanceerd bestuderen. Als je de overheid voor de kar spant, dan kan je stellen dat de bedrijven hun verantwoordelijk ontkopen: zij hebben de geschoolde mensen nodig enerzijds als werknemer, anderzijds als afzetmarkt voor hun complexe producten. Eigenlijk is het dus aan de bedrijven om mensen op te leiden.” Als je deze stelling volgt, zou de overheid de bedrijven moeten verplichten stappen te ondernemen om zelf vormingsprogramma's op te zetten. Sommigen doen het al, deels uit eigenbelang en deels uit sociale overweging. De Antwerpse zakenman Christian Leysen is bijvoorbeeld

zo iemand. Hij staat aan het hoofd van een ict-bedrijf en zette zijn schouders onder Antwerp Digital Mainport, een lobby-organisatie die jongeren wil stimuleren om wetenschappen te studeren om ze later tewerk te stellen in de Antwerpse regio. Ook grote informatica-bedrijven hebben programma's. Ook grote bedrijven zoals IBM, Microsoft, AT&T sponsoren via hun foundations tal van initiatieven om kansarmen terug een plaats in de maatschappij te geven.

Dit zijn volgens De Quidt fantastische initiatieven, „maar je lost er de structurele problemen van kansarmoede en de digitale kloof niet mee op. Jongeren uit kansarme wijken komen al snel in een vicieuze cirkel terecht. Omdat ze Marokkaans zijn krijgen ze al een etiket opgeplakt, dan zitten ze nog eens op concentratiescholen waar, in veel gevallen, de chaos en desinteresse regeren. Hun toekomst ziet er dus niet rooskleurig, al kunnen ze er weinig zelf aan doen.”

Volgens Mark De Quidt mag je de term *digitale kloof* niet eng interpreteren. „De digitale kloof heeft alles te maken met structureel maatschappelijke problemen en heeft maar gedeeltelijk te maken met de informatierevolutie.” Deze revolutie verscherpt vooral de kloof en de reden is de snelheid van de revolutie. Waar pakweg 50 jaar geleden grootouders en kleinkinderen ongeveer dezelfde leefwereld hadden, is er nu een wereld van verschil. Hoeveel jongeren kunnen nu tegen hun grootouders zeggen: „Oma, ik mail je nog deze week.”

Initiatieven in de buik van een buurt

De digitale kloof voedt momenteel veel politieke agenda's, zowel nationaal als Europees en supranationaal. In Nederland lanceerde Roger Van Boxtel, Minister voor Grote Steden- en Integratiebeleidzaken het programma *digitale trappen*. Het project richt zich naar aandachtswijken uit grote en middelgrote steden in Nederland. In elk van die wijken worden in de wijkcentra, het Nederlandse

equivalent voor de Belgische buurthuizen, *digitale trapveldjes* opgericht. Dit zijn lokalen die uitgerust zijn met computers en een internetaansluiting. Digtolk is zo'n project in Eindhoven. Mensen uit de buurt kunnen er cursussen volgen, surfen op internet of er gewoon binnenstappen om een curriculum vitae of onder begeleiding hun huiswerk te maken. Het verschil met een cybercafé is dat mensen er kunnen werken in een vertrouwde omgeving samen met de buurtwerkers die ze kennen. Daarenboven gaat het om een buurtcentrum, mensen moeten zich dus niet ver verplaatsen.

De digitale trapveldjes hebben enorm veel bijval wat volgens de buurtwerkers bewijst dat de nieuwsgierigheid naar nieuwe informatietechnologieën geen unicum is voor een selecte groep uit onze maatschappij.

Vincent Sennesael

Dit artikel werd met toestemming overgenomen uit: Computer Magazine, nr. 110, 11 / 2000.

Websites met informatie over de digitale kloof: active.park.be/digitale.kloof – www.digitaldivide.org – www.digitaldivide.gov – www.pluggedin.org – www.ntia.doc.gov

Kureghemnet

Kureghem, in de schaduw van de het gemeentehuis en de slachthuizen van Anderlecht, is een achtergestelde wijk en kamp met talrijke problemen: armoede, slechte huisvesting, onveiligheidsgevoel, hoge werkloosheid en een lage scholingsgraad. Met andere woorden een buurt waar jongeren weinig oog hebben op een mooie toekomst.

Ongeveer een jaar geleden startte het buurthuis EVA (Emancipatie Via Arbeid) het computeratelier „KureghemNet“. Op een gezellige zolderkamer werden een vijftiental computers in een netwerk geplaatst en via adsl op het internet aangesloten. Wie het computeratelier komt bezoeken, kan ook de scanner en de zwart/wit- en kleurenprinter gebruiken. KureghemNet wil via doorstromingsprogramma's de tewerkstellingskansen van jongeren uit de buurt vergroten. Zo'n programma, dat door de BGDA opgezet is, houdt in dat werkloze jongeren voor twee jaar tewerkgesteld worden. Tijdens die twee jaar worden ze opgeleid en scherpen ze hun talenten aan. Bij KureghemNet werken momenteel vier dsp'ers. Daisy Scholts, projectcoördinator: „Alle jongeren die we nu in dienst hebben, voel je zo openbloeien. Ze banen elk een eigen weg binnen hun interesseveld. Dat ze kunnen werken met nieuwe technologie is daar zeker niet vreemd aan.“ Naast opgeleid worden, leiden dsp'ers ook zelf mensen op en houden ze permanentie voor mensen uit de buurt voor wie het atelier openstaat.

Een kruimeltje van de taart

KureghemNet heeft een lange weg afgelegd. „In de krant las ik een artikel van Plugged In, een gelijkwaardig initiatief in Palo Alto“, vertelt Daisy. „Dit moest KureghemNet ook worden, maar dan op kleine schaal.“ KureghemNet wordt dan wel gesubsidieerd door de Vlaamse Gemeenschapscommissie en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest, maar die bedragen dekken geenszins de werkingskosten. Plugged In daarentegen beschikt over 22 miljoen Bef., deels schenkingen van bedrijven en deels subsidies. Daisy sprak daarom ook de grote ict-bedrijven aan, maar veel interesse toonden ze niet. Alleen Hewlett-Packard stak zijn schouders onder het project en schonk vijf computers en een server. „Wat ik niet snap is dat bedrijven zoals Microsoft ons vriendelijk bedankten. Wij leiden evenwel mensen op die levenslang klant zullen zijn bij hen.“ (vs)

KureghemNet zoekt nog een halftijds medewerker. Ook voor vrijwilligers staan de deuren open. Daisy Scholts of Koen Schollen, (02) 520 36 71 info@kureghemnet.org

RisoBrussel

online

Dankzij de financiële steun van Bert Anciaux, Minister van Brusselse Aangelegenheden kreeg RisoBrussel dan eindelijk een eigen webstek: www.risobrussel.be.

Het internet vormt vandaag een belangrijke bron van informatie en een waardevol medium om RisoBrussel naar de buitenwereld toe beter kenbaar te maken.

De website is onderverdeeld in verschillende rubrieken. Onder de noemer *missie* vindt u een korte uitleg over de doelstelling, de inhoud en de positie van RisoBrussel, zoals geformuleerd in het meerjarenplan 1997-2002. Ook komt u er meer te weten over de methodiek van het projectmatig werken.

Een overzicht van het bestuur en het personeel treft u aan onder *organisatie*. Via een eenvoudige muis-klik komt u terecht in de verschillende opbouw-werkgebieden, waar naast de contactgegevens heel summier de lopende projecten worden voorgesteld.

In het onderdeel publicaties vindt u ons tijdschrift, onze programmatie, onze brochures en enkele van onze standpunten. Via de inhoudstabel geven wij u een proevertje van de laatste nummers van ons tijdschrift *Opbouwwerk Brussel*. Wij bieden u vanzelfsprekend de mogelijkheid een nummer via de webstek te bestellen. Het meerjarenplan 1997-2002 en

het meest recente jaarverslag kunt u daarentegen rechtstreeks van het web afhalen (downloaden), evenals onze Franstalige brochure. Tenslotte zullen ook enkele belangrijke nota's waarin positionerende standpunten van RisoBrussel zijn uitgewerkt aan de website worden toegevoegd.

Websites met sectorverwante informatie, Brusselse organisaties en subsidiërende overheden, komen in de rubriek *linken* terecht. Als u vindt dat uw website daar ook een plaatsje verdient, laat ons dan gerust iets weten!

Wilt u iets kwijt over www.risobrussel.be of hebt u iets anders te melden aan RisoBrussel, aarzelt u dan niet dit te doen via de rubriek *contacteer ons*.

Door aan de ene kant een kort overzicht te geven van wat RisoBrussel is en doet en aan de andere kant de mogelijkheid te creëren relevante en actuele informatie af te halen, komt de website tegemoet aan de informatiehonger van zowel de vluchtige lezer die enkel wat losse informatie wil als de meer geïnteresseerde bezoeker die meestal gegevens zoekt ten behoeve van studie of onderzoek.

Wij zijn alvast benieuwd naar jullie reacties!

KVL & VS

Inhoud & Colofon

Editoriaal	3
De heraanleg van de Hooikaai. Bewoners als prinsen van de planning	5
Recht op Wonen voor ieder - platformtekst	14
Recht op wonen in Molenbeek. Platform	21
Opbouwwerk en sociaal kapitaal. Een problematisch partnership.	26
Een gapende wonde. De digitale kloof.	32
RisoBrussel online	34

Opbouwwerk Brussel wordt uitgegeven door het
Regionaal Instituut voor de Samenlevingsopbouw te Brussel,
Antwerpsesteenweg 295, 1000 Brussel,
Tel.: (02) 203 34 24, Fax.: (02) 203 50 64

© ® 2001 RISOBRUSSEL - Nr 71 Jaargang 17

Artikels:

Bruno Van Loo
Joke Jacobs
RBDH / BBRoW
Buurthuis Bonnevie
Alain Storme
Vincent Sennesael
Katleen Vanlerberghe

Eindredactie:

Alain Storme

Foto's:

Sylvain de Brabander
Michel Demol
Christian Ledocq

Tekstverwerking:

Kristel Van der Borgh

Vormgeving & lay-out:

Michel Demol

Drukkerij: ACCO

met medewerking van het
Brusselse Hoofdstedelijk Gewest
Vlaamse Gemeenschapscommissie

met de steun van het
Brussels Hoofdstedelijk Gewest

gesubsidieerd door de
Vlaamse Gemeenschap

